

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26E JAARGANG

WOENSDAG 21 MEI 1941

No. 1322

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. G. Koopmans, P. Lieftinck, N. J. Polak, J. Tinbergen
en F. de Vries.

Secretaris van de Redactie: M. F. J. Cool.

Redactie en Administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408 (ten name van
„Economisch-Statistische Berichten”).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 21*.— per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te' geven aan de Redactie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

	Pag.
De eerste fase in de huidige prijspolitiek door G. Brouwers.....	316
De snelvriesconservenindustrie in Duitschland door Mr. H. J. Onnes.....	319
De betekenis van de economische statistiek in verband met de geleide economie door Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk.....	321
De Rijksmiddelen over April 1941.....	323
Aanteekeningen.	
Irak.....	324
Boekbespreking.	
Probleme der Kriegsfinanzierung, bespr. door H. W. Lambers.....	326
Overheidsmaatregelen op economisch gebied.....	328
Maandcijfers.	
Gecombineerde maandstaat van de vier Nederlandsche groote banken en van het Nederlandsche bedrijf van de Nederlandsche Handel-Maatschappij....	328
Overzicht van den stand van de Rijksmiddelen..	329
Statistieken.	
Bankdisconto's — Geld- en Wisselkoersen — Bankstaten.....	329—330

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De ononderbroken stijging van de som der onder „diverse rekeningen” en „papier op het buitenland” in de weekstaten van De Nederlandsche Bank verwerkte uitzettingen, die nu al sinds maanden aanhoudt, laat natuurlijk op den duur niet na een verruimend effect op de *geldmarkt* uit te oefenen. Ook uit den weekstaat per 19 Mei blijkt, dat de som van beide genoemde posten verder is gestegen: het papier „op het buitenland” met niet minder dan f 51 miljoen tot f 199 miljoen. Aangezien hier evenals de vorige week een daling der „diverse rekeningen” tegenover staat — thans met f 11 miljoen tot f 196 miljoen — bedraagt de totale stijging over de afgelopen week f 40 miljoen. Grote mutaties geeft ook de situatie van de schatkist te zien t.a.v. de Bank. Het schatkistpapier bij de Bank ondergebracht is namelijk met f 48 miljoen gedaald tot f 173 miljoen, maar aan den anderen kant heeft het rijk zijn creditsaldo in Rekening-courant zien afnemen met f 16 miljoen tot f 2 miljoen. Verder bleven in het actief de edelmetaalvoorraad en de beleeningen praktisch ongewijzigd, terwijl in het passief de biljettencirculatie hetzelfde niveau handhaafde, maar de „saldi van anderen” met f 11 miljoen stegen.

De *obligatiemarkt* is per saldo maar heel weinig veranderd. In de eerste helft van de week zijn de noteringen over het algemeen wat teruggelopen. Daarna trad weer een herstel in, doch het meerendeel der koersen kwam toch niet meer op het peil, waarop de week werd geopend. De afwijkingen waren echter uiterst gering. De 3—3½ pCt. Nederland 1938 opende op 89½, zakte in tot 88½ — welke koers overigens maar een oogenblik standhield zonder omzet van betekenis — om daarna weer op te loopen tot 89¾. De 4 pCt. Nederland 1941 heeft bijna gedurende de heele week een verloop te zien gegeven, dat afweek van het geschetste. Weliswaar kwam ook hier wel een kleine inzinking voor, doch de reactie was nauwelijik van betekenis, en de notering was dan ook aan het einde van de week een fractie hooger dan bij den aanvang. In dit verband zij gemeld, dat het bij deze leening steeds zal kunnen voorkomen, dat zich, in verband met de betaling van successierechten, speciale vraag voordoet, waardoor de koers steun ondervindt.

De *aandeelenmarkt* heeft voor de hoofdfondsen een herstel te zien gegeven, waarbij Koninklijke Olie den boven-toon voerden. Het geringst was het herstel bij Philips, maar toch deelde ook dit fonds in de verbetering. Voor industrieele waarden bleef de stemming nog verdeeld, en verscheidene aandelen eindigden de week nog op een lager punt dan zij openden. De onzekerheid inzake de te verwachten regelingen op fiscaal gebied is wel de voornaamste oorzaak van den druk op de koersen. Vooral enkele zeer hoog genoteerde aandelen als Nederlandsche Zoutindustrie, Kondor, Nederlandsche Kabel e.d. hadden onder aanbod te lijden. De mogelijkheid van dividendbeperking, los van algemeene fiscale maatregelen, was daarbij de hoofdoorzaking. Over het algemeen weerspiegelen de hoofdfondsen een bepaalde tendens sneller dan de andere waarden, maar ditmaal was het tempoverschil in de fluctuaties tusschen de „marktleiders” en de overige aandelen wel zeer frappant; de rest van de markt volhardde nog in de neergaande beweging, terwijl voor de hoofdfondsen reeds een noemenswaard herstel intrad.

DE EERSTE FASE IN DE HUIDIGE PRIJSPOLITIEK.

Inleiding.

De prijspolitiek, die op het oogenblik van overheidswege wordt gevoerd, grijpt dieper in het economische leven in dan ooit te voren een Regeeringsingrijpen op het gebied van de prijzen heeft gedaan. Behalve dat is haar ontwikkeling in het jongste verleden in een zoo verrassend snel tempo gegaan, dat zoowel de consument als het bedrijfsleven moeite hebben gehad het bij te houden; een volledig begrip van den zin en den samenhang der vele maatregelen ontbreekt eigenlijk nog steeds. De ontwikkeling van de Nederlandsche prijspolitiek is dan ook eenig in haar soort. Hoewel zij uit den aard der zaak vele trekken met die in Duitschland gemeen heeft, bestaan daarnaast toch niet onbelangrijke verschillen, die een gevolg zijn van de geheel verschillende basis, waarop in Nederland en in Duitschland de prijspolitiek is ontstaan. Wij zullen nog gelegenheid hebben hierop nader in te gaan.

De beschouwingen, die wij hieronder zullen laten volgen, komen op een moment, waarop het publiek en het bedrijfsleven terzake van de prijspolitiek eenigszins op adem schijnen te komen. Men krijgt eenig begrip van de veelomvattendheid der problemen, waarmede deze prijspolitiek worstelt en men realiseert zich langzamerhand de groote doeleinden, die zij zich in het belang van consument en bedrijfsleven stelt. Gezien het feit, dat de beteekenis der prijspolitiek in de toekomst voor het economische leven van nog grootere beteekenis zal worden, is het naar onze meening nuttig in groote trekken een overzicht te geven zoowel van de logische opeenvolging der sinds het begin van den oorlog getroffen maatregelen als van de problemen, die in de achter ons liggende periode zijn opgelost, of die op het oogenblik nog om een oplossing vragen. Dit overzicht zal, naar wij hopen, het inzicht in bedoeling en systeem der huidige prijspolitiek verhelderen en daarmede een beter begrip kunnen geven van de eischen, die de naaste toekomst in dat opzicht nog zal stellen.

Het wezen der huidige prijspolitiek.

Het komt ons in de eerste plaats gewenscht voor er op te wijzen, dat het wezen van de huidige prijspolitiek volmaakt tegengesteld is aan de strekking der prijspolitieke maatregelen, die voor den oorlog hier te lande, voornamelijk op agrarisch, doch ten deele ook op industrieel gebied — waar het bedrijfsleven zich overigens via kartelvorming, zelf trachtte te helpen — werden getroffen. Deze maatregelen streefden naar de vaststelling van *minimum*-prijzen, teneinde het bedrijfsleven te behoeden voor de ruineuze gevolgen van een ongebreidelde concurrentie, ontstaan door een ongelimiteerd aanbod naast een beperkte vraag. De huidige prijspolitiek streeft naar de vaststelling van *maximum*-prijzen, teneinde den verbruiker te behoeden voor de ruineuze gevolgen van een ongelimiteerde vraag bij een beperkt aanbod. Deze ommezwaai in de houding der overheid ten aanzien van de prijzen is een gevolg van het feit, dat het uitbreken van den oorlog, door de mede gepaard gaande verbreking der handelsbetrekkingen tusschen vele landen, plotseling aan den overvloed, waarmede het bedrijfsleven in de nog steeds niet geheel overwonnen depressie na 1929 te kampen had, een einde maakte en met name ons land — welks vele banden op economisch gebied met het buitenland welhaast spreekwoordelijk waren — op zichzelf aanwees en het op zijn hoogst een, vergeleken met het vroegere ruilverkeer, zeer beperkt handelsverkeer met enkele buurlanden toeliet. Dit moest onvermijdelijk een relatieve schaarschte met zich brengen, die den concurrentiestrijd in de ondernemerswereld als met een tooverslag deed staken en in de plaats van het vroeger steeds dreigende gevaar van den prijsdruk een tendens tot prijsstijging in het leven riep, die ditmaal voor den

consument gevaarlijk dreigde te worden. Met het oog hierop werd in September 1939 de Prijsopdrivings- en hamsterwet in werking gesteld. Daarmede begon de eerste fase in de huidige prijspolitiek.

De Prijsopdrivings- en hamsterwet.

De Prijsopdrivings- en hamsterwet had zoowel een positieve als een negatieve werking. Zij gaf enerzijds den Minister van Economische Zaken n.l. de bevoegdheid regelen te stellen ten aanzien van de prijzen van goederen en diensten, anderzijds verbood zij in het algemeen prijsopdriving. Het laatste element beheerschte het prijspolitieke beleid van de eerste maanden na het uitbreken van den oorlog. Het was n.l. onbekend, op welk niveau de prijzen onder de nieuwe omstandigheden redelijkerwijze zouden mogen liggen, terwijl bovendien de gegevens voor een betrouwbare prijsstelling, die zoowel in het belang van het consumeerende publiek als van het bedrijfsleven was, vooralsnog ontbraken, evenals het apparaat om deze cijfers te verwerken en te beoordeelen.

De prijsbeweging in September 1939 toonde aan, dat de afkondiging van de Prijsopdrivings- en hamsterwet geen overbodige luxe was geweest. Van talrijke artikelen stegen plotseling de prijzen, soms met tientallen procenten. En aanstonds rezen ook de moeilijkheden, die een bestrijding van deze prijsverhoging met zich bracht. Wanneer moest een verhoging als strafbaar worden beschouwd, of m.a.w. wat was prijsopdriving? Of, met nog andere woorden, wat was een „rechtvaardige” prijs? Zonder eenigen twijfel waren van een aantal artikelen de prijzen vóór het uitbreken van den oorlog verliesgevend geweest. Was in een dergelijk geval een herstel tot het niveau van den kostprijs geoorloofd, en zoo ja, mocht daar dan een zekere winst op worden berekend? Hoe hoog mocht deze winst zijn? Vervolgens waren ongewijfeld van een groot aantal artikelen de kosten gestegen, in het bijzonder ten gevolge van de sterke verhoging der scheepsvrachten, de hooge molestpremie en de prijsverhoging in de exportlanden. Men was het er practisch wel over eens, dat dergelijke kostenstijgingen mochten worden doorberekend. Wat kon men echter doen met de vaak niet onbelangrijke voorraden, die nog tegen vooroorlogsche prijzen waren ingekocht? Was het prijsopdriving, indien hierop het beginsel der vervangingswaarde werd toegepast?

De vervangingswaarde.

Hoewel het probleem van de vervangingswaarde uit een oogpunt van prijspolitiek slechts van secundaire beteekenis was — de beheersching van het prijsniveau zelf was van een veel voornamer orde — zoo heeft het toch de eerste maanden de gedachtenwisseling over de prijspolitiek beheerscht. De Regeering stelde zich van den aanvang af op het standpunt, dat het berekenen van de vervangingswaarde niet geoorloofd was, zulks op grond van de overweging, dat de prijsbeweging in den eersten tijd in geen enkel opzicht was te voorzien. De pers dacht er veelal anders over. Deze nam voor het grootste gedeelte de opvatting van vele organen van het bedrijfsleven over, volgens welke het niet toepassen van de vervangingswaarde tot „kapitaalsverdamping” aanleiding zou geven. De rechterlijke macht, die dit dilemma had op te lossen, was verdeeld. De eene rechter onderschreef de opvatting, dat het berekenen van den historischen kostprijs uiteindelijk tot een vernietiging van het bedrijf zou kunnen leiden, de andere meende, dat alleen door het toepassen van een dergelijke berekeningswijze ongemotiveerde winsten ten koste van den consument konden worden voorkomen. Aan een beoordeeling van de redelijkheid van den gevraagden prijs, los van de kwestie der vervangingswaarde, kwam men in het algemeen niet toe.

Tenslotte stelde de Hooge Raad zich op het standpunt,

„dat inderdaad niet is in te zien, waarom een wederverkooper als gerequireerde, die, zooals het Hof feitelijk heeft vastgesteld, om zijn goederenvoorraad van normale grootte op peil te houden, regelmatig in plaats van de daaruit verkochte goederen andere gelijksoortige goederen inlaat, en die zijn verkoopprijzen op de door gerequireerde gevolgde wijze aan de inmiddels opgelopen, hem door zijn leverancier in rekening gebrachte fabrieksprijzen aanpast, onredelijk zou behandelen, tenzij de aldus door hem tot rechtsnoer genomen fabrieksprijzen, met het oog op de omstandigheden als onredelijk zouden zijn te beschouwen, hetgeen echter in casu door het Hof niet als bewezen is aangenomen;

„dat immers een bedrijf, dat het aanhouden van voorraden in zich sluit, een niet te aanvaarden risico zou medebrengen, indien het, hoewel het onvermijdelijk bij eventuele daling van het prijspeil de waarde van zijn voorraad zal zien dalen, van een stijging van dit peil geen voordeel zou mogen trekken, en het trekken van zoodanig voordeel zeker volkomen verantwoord is, indien, zooals hier, de hogere opbrengst verantwoord is, om de voor aanvulling van den voorraad benodigde goederen in te kopen”.

De Overheid had intusschen haar standpunt herzien. Overwegende dat na de spronggewijze ontwikkeling van de prijzen in het begin van den herfst een regelmatig verloop, zij het in doorsnee nog in een stijgende richting, was ingetreden, verklaarde zij tegen calculatie op basis van de vervangingswaarde geen bezwaar te hebben.

Het ligt niet in onze bedoeling binnen het bestek van dit artikel uitvoerig op het vraagstuk van de vervangingswaarde in te gaan. Wij willen slechts enkele opmerkingen er over maken, omdat ook nu nog breeds enkele kringen het bedrijfsleven de toepassing der vervangingswaarde als het eenig juiste calculatieprincipe beschouwen.

In de eerste plaats zouden wij er dan op willen wijzen, dat men het probleem van de vervangingswaarde niet los van de economische omstandigheden mag bezien. Indien men zich op het standpunt stelt, dat de berekening der vervangingswaarde noodzakelijk is voor de instandhouding van het bedrijf, dan gaat dit toch alleen op, wanneer de voorwaarden voor een dergelijke instandhouding op zichzelf reeds gegeven zijn. Is dit nl. niet het geval, of zijn de vooruitzichten terzake onzeker, dan vervalt het motief, en komt het berekenen van de vervangingswaarde slechts neer op het ten koste van den consument, maken van winsten, die niet voor aanwending in het bedrijf in aanmerking komen. Naast deze onzekerheid ten aanzien van de mogelijkheid van een onbelemmerde voortzetting van het bedrijf, staat die ten aanzien van de schommelingen, welke de prijs kan vertoonen. In een periode van heftige beweging zal een calculatie op basis van de vervangingswaarde de mogelijkheid met zich brengen, dat de dienengevolge verkregen hogere opbrengst tot zuivere winst wordt, wanneer de prijs zich op een normaler niveau herstelt. Wanneer daar dan de omstandigheid bijkomt, dat de plotselinge prijsverhoogingen het reële inkomen van den consument gevoelig schaden, zoodat er dus een groot algemeen belang aan verbonden is de prijsstijgingen zooveel mogelijk te beperken. dan is de conclusie niet moeilijk, dat het calculeeren van de vervangingswaarde in tijden van onzekerheid met scherpe prijschommelingen uit een oogpunt van bedrijfsbelang niet voldoende gemotiveerd en uit een oogpunt van algemeen belang te eenmale verwerpelijk is.

Anders staat de zaak, wanneer de prijsstijging een betrekkelijk regelmatig verloop heeft en dus zoowel de omstandigheden als de grilligheid er aan ontbreekt. Onder die omstandigheden, welke trouwens met een vermeerdering van de consumptieve koopkracht gepaard kunnen gaan — zooals bij een opgaande conjunctuur — zouden wij tegen een calculatie op grondslag van de vervangingswaarde zeker geen bezwaar willen maken, mede op grond van de overweging, dat het vormen van een reserve noodzakelijk

kan zijn om de verliezen van de onvermijdelijk weer komende prijsdaling op te vangen.

Het vraagstuk van de vervangingswaarde heeft nog verschillende andere aspecten. Zoo heeft het b.v. ook een credietpolitieke zijde. Een dieper ingaan op de theoretische en de practische kanten hiervan zou ons binnen het bestek van dit artikel evenwel te ver voeren.

De prijsbeheersching zelve.

Wij merkten hierboven reeds op, dat belangrijker dan het probleem der calculatie van de vervangingswaarde — welke dus van eind 1939 tot Mei 1940 werd geaccepteerd — de beheersching van de prijsbeweging zelve was. Wij duidden reeds aan, op welke moeilijkheden de interpretatie van het begrip „prijsofdrijving” stuitte. Het was duidelijk, dat in dit opzicht eenig vastheid noodzakelijk was. Een bescheiden poging daartoe werd reeds in September 1939 gedaan. De Minister van Economische Zaken maakte toen nl. bekend, dat, alvorens de prijzen boven die van Augustus 1939 werden verhoogd, met zijn Departement overleg moest worden gepleegd. Zoolang dit Departement de calculatie der vervangingswaarde verwierp, kon dit voorschrift beschouwd worden als een officieuze prijsstop — officieus omdat zij niet in den vorm van een wettelijk voorschrift werd gegeven —. Toen deze calculatie wel werd geaccepteerd, en men dus zijn prijzen zelfstandig mocht optrekken aan de nieuwe kostprijzen, verloor dit voorschrift het karakter van een stop en beteekende het een aansporing tot overleg over zijn calculatie met het Departement. Daardoor konden scherpere maatregelen, b.v. een vervolging wegens prijsopdriving, niet voorkomen. Men kon immers verwachten, dat de rechter niet spoedig een straf wegens prijsopdriving zou uitspreken, indien de prijs, waar het om ging, de goedkeuring van het Departement van Economische Zaken had verkregen.

Er is bij tijd en wijle nog heftig gestreden over de vraag, of de overheid de bevoegdheid tot het geven van dergelijke voorschriften had; de rechter immers zou bij uitsluiting bevoegd zijn te beoordeelen, wat prijsopdriving was. Deze gedachtestrijd was vrij futiel en gaf blijk van weinig begrip, zoowel wat de mogelijkheden betreft, die de Prijsopdrivings- en hamsterwet bood, als van de eischen, die de economische politiek in een dergelijken tijd van algemeene prijsstijging stelde. Het zou een eenvoudige formaliteit zijn geweest het hierboven genoemde voorschrift den vorm te geven van een beschikking op grond van artikel 3 van de Prijsopdrivings- en hamsterwet. Dit is welbewust niet gedaan, teneinde verhooging van prijzen boven die van Augustus 1939 niet automatisch strafbaar te maken. Behalve dat het, zooals reeds hierboven werd uiteengezet, onmogelijk was te beoordeelen, op welk niveau de juiste prijzen mochten liggen, en gegevens, evenmin als het apparaat voor de beoordeeling hiervan op korten termijn uit den grond konden worden gestampt, bleek daarnaast de aanbodsituatie zich reeds spoedig zoodanig te ontwikkelen, dat acuut gevaar voor den consument niet waarschijnlijk was. Het algemeene prijsniveau liep in korten tijd een eindweegs op, waarna de stijging zich in de volgende maanden geleidelijk voortzette.

Al was er dan echter geen acuut gevaar, het bleek niettemin noodzakelijk verdere maatregelen uit te werken, teneinde de totale prijsontwikkeling ook bij een verering van de algemeene situatie in de hand te houden. Dit te meer, omdat de rechterlijke macht, reeds eenigszins van haar stuk gebracht door de vele moeilijkheden, die de vervangingswaarde baarde, een te langzaam werkend apparaat bleek om op grond van individueele klachten aan de hand van het algemeene verbod van prijsopdriving de prijsvertreders zoodanig te straffen, dat de vrees voor straf een voldoende rem kon vormen.

Terwijl men dus voorloopig met het algemeene begrip „prijsofdrijving” bleef werken en het bedrijfsleven door

de officieuze verplichting tot overleg tot op zekere hoogte binnen de perken hield, werden maatregelen getroffen om het bedrijfsleven aan concrete algemeene voorschriften te binden, die zoo noodig via artikel 3 van de Prijsoordrijvings- en hamsterwet kracht van wet konden krijgen. Eerst daarmee werd in wezen de basis gelegd van een prijspolitiek, die tegen de moeilijkheden van de oorlogssituatie opgewassen zou zijn, en die eenerzijds aan het bedrijfsleven een reële prijsstelling mogelijk maakte, doch anderzijds het belang van den consument strikt zou waarborgen.

De „juiste” prijs.

Alvorens tot het treffen van deze maatregelen kon worden overgegaan, moest men zich intusschen eerst realiseren, wat onder de gegeven omstandigheden voorloopig als een juiste prijs kon worden beschouwd. Het voor de hand liggende richtsnoer was, indien aangenomen kon worden, dat de recente prijsstijgingen in het algemeen de gestegen aanvoerkosten niet te boven waren gegaan — hetgeen over het geheel slechts in beperkte mate het geval was — een stabilisatie op het bestaande niveau. Een ander richtsnoer voor de bepaling van een uit een oogpunt van algemeen belang rechtvaardig prijsniveau was practisch niet te hanteeren. De evenwichtsprijs van vraag en aanbod kwam immers niet in aanmerking. De door schaarschtevrees geactiveerde vraag en het inderdaad in toenemende mate beperkte aanbod waren er nl. juist oorzaak van, dat prijzen dreigden te ontstaan, die voor het behoud van de sociale positie van breede volksslagen gevaarlijk zouden zijn. De vraag, of bepaalde prijzen ten gevolge van bijzondere omstandigheden misschien niet ver lagen boven wat als een reëel kostenniveau kon worden beschouwd, kwam op korten termijn evenmin voor beantwoording in aanmerking. De gegevens daartoe waren niet voorradig en het instellen van grootscheepsche onderzoekingen naar de duizenden prijzen en marges in handel en industrie was uiteraard een illusie. Vandaar dat als richtsnoer de stabilisatie op het bestaande niveau werd aanvaard, zonder dat dit richtsnoer daarom in absoluten vorm behoefde te worden doorgevoerd. Deze stabilisatie betekende intusschen niet een bevrozing. De stelling aanvaardden, dat over het algemeen de prijzen niet boven een reëel kostenpeil uitkwamen, betekende tegelijkertijd, dat met verdere kostenstijgingen moest worden rekening gehouden, indien deze niet op andere wijze konden worden gedragen.

De algemeene prijsregelingen.

Men had op dit moment, toen dus de eerste prijs golf voorbij was, een prijsstop in optima forma kunnen afkondigen. Aangezien de prijssituatie zich echter vrij geleidelijk ontwikkelde, geschiedde dit niet. Met het bedrijfsleven werden evenwel besprekingen geopend over de totstandkoming van zgn. algemeene prijsregelingen. De vaststelling van deze algemeene regelingen ging uit van de gedachte, dat voor de beoordeeling van hetgeen als een „rechtvaardige” prijs voor den consument kon worden gezien, niet de kostprijs van elk individueel bedrijf van belang was, doch de kostprijs van het representatieve bedrijf in elken afzonderlijken bedrijfstak. Dit leidde er toe prijsregelingen te baseeren op de — theoretisch — te berekenen kosten voor een dergelijk representatief bedrijf, met inbegrip van een zekere winstmarge. Alle ondernemingen in den betrokken bedrijfstak zouden zich dan, behoudens bijzondere omstandigheden, aan den op deze wijze vastgestelden prijs als maximumprijs moeten houden. Overigens kwam deze werkwijze in beginsel geheel overeen met hetgeen in normale omstandigheden de prijskartels deden, indien zij een minimumprijs bepaalden, waaronder de deelnemers aan het kartel niet mochten gaan.

De voordeelen van zulk een op algemeene prijsregelingen

gebaseerde politiek springen in het oog. Zij geeft een grotere zekerheid aan de bedrijfspolitiek, die zich niet alleen op uniforme inkoopprijzen kan baseeren, doch ook op uniforme verkoopprijzen kan rekenen. Zij maakt het bovendien mogelijk kostenvariatiën in bepaalde onderdelen van het economisch proces „geruischloos” door te geven aan de verdere stadia in het bedrijfsleven, wanneer men de verhoogingen in al deze stadia synchroniseert. De binding van elk individueel bedrijf aan zijn eigen kostprijs daarentegen eischt een zeer veel gecompliceerder behandeling en een groot apparaat. De doorberekening van kostenvariatiën geschiedt daarbij onregelmatig door de verschillen in de inkoopprijzen, waardoor ook de controle weer voor veel grootere moeilijkheden komt te staan.

Maximumprijzen en calculatieschema's.

Alvorens op de practijk der algemeene prijsregelingen in deze beginperiode der prijspolitiek in te gaan, wijden wij enkele opmerkingen aan den vorm er van. Het prototype is de uniforme maximumprijs. Dit systeem is evenwel slechts dan doorvoerbaar, indien het door de verschillende fabrikanten vervaardigde artikel eveneens in een beperkt aantal variatiën wordt verkocht. Is dit niet het geval, dan wordt het onmogelijk voor elke variatie of elk dessin een afzonderlijken maximumprijs vast te stellen. In de plaats van den uniformen maximumprijs treedt dan het uniforme calculatieschema.

Dit schema kent weer een tweetal hoofdvormen. De eerste vorm komt hierop neer, dat den betrokken fabrikanten wordt voorgeschreven, welke factoren zij in hun kostprijs mogen opnemen en tegen welke bedragen dit mag geschieden. Weliswaar worden de fabrikanten daardoor bij de bepaling van hun prijs geheel gebonden, doch de gelegenheid blijft open voor elk hunner afzonderlijk en voor elke variatie afzonderlijk een prijs te berekenen, voorzover de calculatie daartoe aanleiding geeft. Indien twee fabrikanten hetzelfde artikel vervaardigen, moeten zij echter onvermijdelijk tot eenzelfde prijs komen.

De tweede hoofdvorm is minder rigoureuus. Daarbij worden weliswaar alle factoren genoemd, die in den kostprijs mogen worden opgenomen, doch de bedragen, waartegen dit mag geschieden, worden niet uniform voorgeschreven. Behalve dat b.v. de grondstoffen tegen den kostenden prijs mogen worden gecalculeerd — hetgeen bij den eerstgenoemden vorm normaliter ook het geval zal zijn — mogen de bewerkingskosten en de algemeene kosten worden opgenomen tegen de bedragen, die in een bepaalde basisperiode daarvoor golden. De toegelaten winstmarge wordt dan in het algemeen weer uniform voorgeschreven. Het ligt voor de hand, dat, al naar gelang van de calculatietechniek in een bepaalden bedrijfstak, deze schema's een meer of minder uitgewerkten vorm kunnen hebben.

Het is niet mogelijk op deze plaats op dit zeer belangwekkende onderdeel van de prijspolitiek uitvoerig in te gaan; het levert voldoende stof voor een op zichzelf staande beschouwing. Slechts willen wij naast den maximumprijs en het calculatieschema nog vermelden de uniforme handelsmarge. Wil nl. het geheele systeem sluitend zijn, dan is het niet slechts noodzakelijk, dat de producent aan algemeene prijsvoorschriften voor zijn bedrijfstak wordt gebonden, doch dient dit ook ten aanzien van den handel te geschieden. Groote en vele verschillen, die de handel op zijn inkoopprijs legt, zouden anders immers toch nog tot verschillende prijzen voor den consument leiden, hetgeen de controle bemoeilijkt en overigens weer de neiging doet ontstaan de hoogste marge aan te houden. Ook hier zal er dus naar moeten worden gestreefd om, op grond van de ervaring van het verleden en zoo mogelijk van exacte kostencijfers, tot vaststelling van reële marges voor den handel in zijn verschillende stadia per bedrijfstak te geraken.

Bij dit alles dient men zich steeds voor oogen te houden, dat deze maatregelen slechts zin kunnen hebben in een

toestand van schaarschte, waarin elke prijs uit zichzelf reeds naar een zoo hoog mogelijk maximum tendeert. De opmerking, dat een maximumprijs steeds tevens een minimumprijs zal zijn, snijdt onder deze omstandigheden als argument tegen het treffen van algemeene regelingen geen hout. De marktsituatie zelve, en niet de algemeene regeling, leidt daar reeds toe.

De practijk der algemeene regelingen.

Het was te verwachten, dat het hierboven omschreven geweldige werk van het vastleggen van de geheele prijsstructuur in een aantal maximumprijzen en kostenschema's niet op korten termijn te verwezenlijken bleek. Dit nam intusschen niet weg, dat, wanneer de maximumprijs-politiek lang zou moeten duren, dit de eenige mogelijkheid was om het prijssysteem op praktische wijze te beheerschen. Enkele algemeene richtlijnen werden intusschen voorloopig aanvaard. Allereerst zouden, gezien de positie van het aanbod, de algemeene richtlijnen voorshands niet het karakter van officieele voorschriften krijgen, waarvan de overtreding automatisch strafbaar zou zijn. De bedoeling was ze in den vorm van „richtprijzen” en „richtschema's” in te voeren, die een aanwijzing voor de prijsbepaling gaven. Een meer of minder belangrijke afwijking daarvan zou het vermoeden van prijsopdriving wekken en eventueel als zoodanig worden gestraft. De totstandkoming van algemeene regelingen werd voorts niet eenzijdig door de overheid voorbereid, doch in nauwe samenwerking met de betrokken bedrijfstakken, die het cijfermateriaal voor de opstelling moesten leveren. Het lag tevens in de bedoeling, de richtprijzen en de schema's in overleg met een vertegenwoordiging van den betrokken bedrijfstak telkenmale te wijzigen, indien de omstandigheden — (b.v. een verhoging van den prijs in een of meer exportlanden, wanneer invoer noodzakelijk was — daartoe aanleiding zouden geven. Tenslotte werd logischerwijze begonnen bij de bron, dat wil zeggen, dat in eersten aanleg er naar werd gestreefd de prijzen van de primaire goederen, hetzij importgoed of eigen product, te regelen. Daarop volgden dan, de half-fabrikaten en de eindproducten.

De uitvoering van dit plan verliep in de eerste maanden van 1940 trager dan op zichzelf noodzakelijk was geweest. Daarbij speelden in hoofdzaak twee factoren een rol. In de eerste plaats was de vrijheid, die het bedrijfsleven van oudsher ten aanzien van zijn calculatie had bezeten, te diep geworteld dan dat het deze van ganscher harte voor een officieel voorgeschreven calculatiemethode prijs gaf. Gezien het ontbreken van een officieelen prijsstop was het belang daarbij ook feitelijk niet aanwezig. In de tweede plaats bestond er zoo weinig eenheid in de methoden van calculatie en was in vele bedrijfstakken de calculatie nog zoo gebrekkig, dat slechts door tijdroovende onderzoekingen het opbouwen van een bevredigend calculatiesysteem zijn beslag kon krijgen. Het overleg bleef intusschen niet geheel zonder resultaat, al moest rekening worden gehouden met de mogelijkheid, dat met de waarschijnlijke verscherping van de schaarschtesituatie de overheid per bedrijfstak tot het opleggen van algemeene voorschriften zou moeten overgaan. Hun gemis aan volmaaktheid zouden deze regelingen dan in de practijk van het gebruik moeten goedmaken.

In een volgend artikel zullen wij nagaan, welke maatregelen sinds het uitbreken van den oorlog getroffen zijn.

G. BROUWERS.

DE SNELVRIESCONSERVENINDUSTRIE IN DUITSCHLAND.

In het vorige nummer van dit weekblad hebben wij een overzicht gegeven van de ontwikkeling, welke de snelvriesindustrie in korten tijd in Amerika heeft vertoond. Begrijpelijkerwijze heeft men in Duitschland voor deze nieuwe conserveermethode en haar invloed op het economische leven groote belangstelling. Het Amerikaanse voorbeeld lokt daar sterk tot navolging, uiteraard in gewijzigden, aan de geheel andere economische en sociale verhoudingen aangepasten, vorm.

De snelvriesconservenindustrie in het vierjarenplan.

Het staat vast, dat in Duitschland, op basis van sinds 1936 getroffen voorbereidingen, aan de in snelle opkomst zijnde, van overheidswege gepropageerde snelvriesconservenindustrie de taak is toegewezen om door het vormen van buffervorraden de prijsregelingen voor snel bedervende levensmiddelen, zooals groente en zacht fruit (frambozen, aardbeien, kersen en bessen), maar ook voor visch, vleesch en gevogelte, te helpen verwezenlijken. Met het oog op de bijzondere kwaliteit van het eindproduct komen uiteraard uitsluitend volkomen versche grondstoffen van de allerhoogste kwaliteit voor verwerking in aanmerking. Andere wijzen van conserveering zullen daarnaast blijven bestaan. Gezien de ontwikkeling in Amerika ligt het intusschen voor de hand, dat de systematische invoering overeenkomstig het vierjarenplan het middel zal zijn tot het verwezenlijken van zeer verstrekkende, deels in betrekkelijk verre toekomst liggende doeleinden, waarvan een viertal mogelijkheden hier nader bezien zullen worden.

Enkele van deze doelstellingen liggen in de lijn der Duitse economische politiek, en deels zijn zij al aangekondigd, resp. verwezenlijkt.

Verwerkings- en bewaringsoutillage.

Allereerst vereischt de systematische invoering van het snelvriesprocédé het scheppen van een nieuw, rayonsgewijze uit te zetten verwerkings-, bewarings- en distributieapparaat. Er moet een zoogenaamde „vriesketting” worden tot stand gebracht, waaraan van producent tot consument geen schakels mogen ontbreken. De artikelen moeten namelijk geconsumeerd worden binnen 15—24 uur na het verlaten van vriesruimten, waar de temperatuur op -18° C. is gebracht.

Om het goed uit de fabrieken, vaak over lange afstanden, naar de consumenten te brengen, en omden tijd tusschen productie en consumptie te overbruggen, heeft men derhalve behoefte aan goed geïsoleerde transportmiddelen, zooals vrachtauto's, treinwagons, laadkisten („containers”), voorts aan vriesopslagruimten in koelhuizen, bij grossiers en bij groote verbruikers, alsmede aan vrieskasten met temperaturen van -18° C. tot -20° C. (zooals voor roomijs gebruikelijk) bij den kleinhandel. Voor een vlotte voorziening bevorderlijk — hoewel niet absoluut noodzakelijk — zijn verder vries- of desnoods ook koelkasten (boven 0° C.) bij den verbruiker in het klein, die het product in zulk een koelkast tot 3 dagen kan bewaren. Er zijn en worden daartoe, als onderdeel van het vierjarenplan, snelvriesinstallaties voor het op de verwerkingsplaatsen „invriezen” geconstrueerd en vrieshuizen gebouwd en verbouwd, geschikt voor den opslag der jaarvoorraden in productie- en/of verbruikscentra. In de verbruikscentra worden bovendien groote en middelgroote vriesdepôts gebouwd (-15 tot -20° C.) bij den „handel”, de „Verteiler”, die de grootverbruikers bedienen, zooals ziekenhuizen, restaurants, bedrijfskeukens e.d., voor zoover die althans niet direct uit de vrieshuizen worden voorzien. En tenslotte zijn er in de steden middelgroote en kleine vriesconservators (250 liter minimum) geplaatst bij systematisch gekozen detailisten, die aan de kleine verbruikers en particulieren leveren.

De zeer belangrijke kapitaalinvesterings, noodig voor het scheppen van het transportapparaat en het *landelijk* gespreide detaildistributie-apparaat, leiden voorloopig praktisch tot een sterk overwicht van twee groote concerns. Met inschakeling overigens van ook kleinere ondernemingen, zal getracht worden de onderlinge prijsconcurrentie van boven af te leiden en te controleren, behalve voor zover zij de productiemethoden en de kwaliteit betreft. Daarmede zullen de aan deze concurrentie vroeger verbonden extra kosten van verkoopsorganisatie-doublures en reclame worden voorkomen.

Aan de productiezijde zullen bestaande conservenfabrieken aan de hand van de eenmaal gegroeide teelt-, aanvoeren transportomstandigheden volgens een rationeel plan worden uitgerust met „frosters” (invriesinstallaties) van deze twee groote concerns. De eigen verkoopsorganisaties dezer conservenfabrieken komen daarmede te vervallen.

De positie van de beide concerns in combinatie is daarmede op het gebied van den grondstoffeninkoop, de voorbereiding, en vooral op het gebied van den afzet der producten, volkomen domineerend. Zij beheerschen immers de door hen uit te rusten distributiepunten en zijn hierdoor, en ook door de uitgebreide reclame, welke zij kunnen maken, in staat het publiek aan hun merkproducten te binden. Dientengevolge nemen zij, wat den inkoop der verse artikelen van allereerste kwaliteit betreft, een bevoorrechte positie in, hetgeen wellicht deels verband houdt met de oorlogsomstandigheden. Thans reeds worden ook hier te lande de verse tuinbouwproducten, na de voorziening van de verse markt, van overheidswege het eerst aan de vriesconcerns toegewezen en pas daarna aan andere verwerkers, zoals blikconservenfabrieken, inmakers en drogerijen. Dientengevolge is het optreden van nieuwe snelvriesbedrijven nauwelijks anders mogelijk dan onder auspiciën van en werkend in loon voor deze concerns, tenzij voorzover, dat zij zich voornamelijk op de groote verbruikers richten.

Wanneer men als een der meest verstrekkende doelstellingen voor de bevordering dezer snelvriesindustrie aanneemt de poging om de verwerking van visch, groente, zacht fruit en vleesch te overkoepelen, dan is het niet in de eerste plaats de meerdere of mindere mate van inmenging door overheidsinstanties, maar vooral deze centrale, massale opzet onder leiding van de twee groote concerns, welke tot dat doel zou kunnen leiden. Immers aldus zou een aan de ontwikkeling, speciaal van het transport, aangepast verwerkings- en verkoopsapparaat rationeel worden uitgezet en nieuw opgezet. Dit zou dus beteekenen het volledig, centraal in de hand nemen van deze nieuwe, tevoren moeilijk te beheerschen en daardoor ook tot nu toe het minst „geleide” verwerkingsindustrie. En het beteekent tegelijkertijd het centraliseeren van een ander, even moeilijk te beheerschen, of althans te beïnvloeden, mechanisme, namelijk de distributie-organisatie van snel bedervende verse levensmiddelen.

Bij diverse artikelen kan dan tevens de centrale verwerking der afvallen worden ingevoerd (visch, vleesch, gevogelte) of ook verbeterd (groenten), waarbij de steeds toenemende bereiding van kostbare pharmaceutische preparaten uit afval (vitamine- en hormoonpreparaten) een groote rol kan gaan spelen. Men realiseere zich, dat, al naar seizoen en woonbuurt, van 5 tot 25 pCt. van het stadsvuil bestaat uit, als veevoer of industriegrondstof, waardevol afval van groente en fruit. En men bedenke daarbij, hoeveel voor den consument onnut gewicht eerst van den voortbrenger via de handelaars naar hem toe is vervoerd, om later als afval door den reinigingsdienst, of, zoals dat sinds kort georganiseerd is, door den ophaaldienst te worden afgehaald. Door centralisatie van de distributie van snel bedervende levensmiddelen, zoowel versch als in verduurzaamden toestand, zou derhalve een zeer belangrijk bedrag aan kosten voor vervoer van het afval kunnen worden bespaard, zulks nog ongeacht het

feit, dat over groote afstanden alleen het netto product zal worden vervoerd. Tot welk een besparing aan wagons, en in het algemeen aan ruimte, dit leidt, is in het vorige artikel, handelende over de Amerikaansche toestanden, reeds aangestipt.

Naast deze overkoepeling en hergroepering van de productie- en verkoopsorganisatie met centrale verwerking der afvallen, kan het invoeren van de snelvriesconserven het middel zijn tot het ook weer in één opzet bereiken van een tweedé doel: nl. de beperking van de overbezetting met winkeliers in den detailhandel van deze branches, en wel door het opzetten van een nieuw rationeel systeem van districtsgewijze distributie, met minder gewichtsverlies en bederf aan levensmiddelen, en op den duur daardoor ook weer kleinere winstmarges op den weg van producent tot consument. Dit laatste zal eerst worden bereikt, wanneer uitsluitend op zorgvuldig en rationeel gekozen of aangevonden distributiepunten in de steden de voor den verkoop van snelvriesconserven vereischte installaties worden geplaatst, en wel zoodanig, dat, evenals in de Vereenigde Staten van Amerika, de brutowinstmarges voor den detailhandel later bij stijgende omzetten geleidelijk worden gereduceerd (in Duitschland is de marge 25 pCt. van den inkoopsprijs).

Het spreekt vanzelf, dat dit voornamelijk een rol gaat spelen in die plaatsen, die, wat de voorziening met visch, groente, zacht fruit en vleesch betreft, voor een belangrijk deel zijn aangevonden op toevoer uit verafgelegen productiegebieden.

Zoo kan men voor Duitschland dezen nieuwen bedrijfstak zien als een geheel nieuwe methode van een volgens plan opgestelde productie- en afzetregeling tot aan den consument, zoowel de verbruiker in het groot (restaurants, ziekenhuizen, scheepvaartmaatschappijen) als die in het klein.

Als derde, wellicht belangrijkste, doel dient bezien te worden, hoe deze nieuwe opzet, met het systeem van vaste prijzen, thans ook voor deze artikelen dienstbaar zal worden gemaakt aan *het kwalitatief en kwantitatief opvoeren van de productie*. Er kunnen nu ook voor verse groente, zacht fruit, visch, vleesch en gevogelte, volgens een meer centraal toegepaste prijschaal en met fijnere differentiatie naar kwaliteit, vaste prijzen worden vastgesteld, met de buffervoorraden als regulator. Wanneer men weet, hoe de betaling van melk naar vetgehalte, reinheid, enz., van varkens naar baconkwaliteit, e.d., geleid heeft tot een massale verbetering van het ras en van de behandeling, dan ziet men hier bij een verdergaande graaderingsdifferentiatie van vleesch, groenten en zacht fruit verstrekkende perspectieven voor het geven van leiding aan de producenten. Men denke aan het overnemen op centrale punten van koeien, naar rato van het percentage vet, het uitgesneden gewicht aan biefstuk, ossehaas, lapjes, enz., die elk voor zich als verpakt merkartikel in gestandaardiseerde éénmans-porties den consument zullen bereiken. In denzelfden geest zal een objectief controleerbare kwaliteitsgradeering voor eerste soort groenten en zacht fruit kunnen worden ingevoerd, waarnaar de producent betaald wordt en waaruit de consument kan kiezen. In deze richting zijn reeds voorbereidingen getroffen.

Dit leiding geven aan den teler, resp. fokker, het aldus centraal invoeren van meer productieve variëteiten en rassen van rationeeleren verbouw en aanlok en van gemechaniseerde oogstmethode, zal in Duitschland een der middelen moeten zijn tot het bereiken van een grotere productie ook op deze gebieden. De ontwikkeling in Amerika, en de massale opzet, resp. de centrale positie van het project in Duitschland, wijzen op deze mogelijkheden, die bovendien, naast voortschrijdende mechanisatie, kunnen voeren tot vermindering van het verschil in welvaartspeil tusschen stad en land, welk verschil het gevolg is van de ontwikkeling van de „prijschaar” tusschen landbouw- en industrieproducten.

Tenslotte was, uit militaire en deviezentechische overwegingen, van groot belang het voordeel, dat, in plaats van glas en overzegd papier of cellophaan (als verpakkingsmateriaal) kon worden gebruikt.

Dit thans bijzonder zwaar wegende motief kan ook na den oorlog van waarde blijven met het oog op de dan te verwachten groote behoefte aan metalen en glas ten behoeve van den herbouw van betonnen en glas en metaal. Na de oorlog zal ongetwijfeld een terugslag worden gevoeld, maar de groote investeringen, voornamelijk der beide groote concerns, evenals de in het vorige artikel aangevoerde gronden, wettigen de verwachting, dat het artikel ook onder normale verhoudingen zijn weg zal vinden.

De directe productiekosten van de snelvriesconserven behoeven niet veel hooger te liggen dan die der blikconserven. Het gevaar bestaat intusschen, dat de indirecte kosten, als gevolg van den geforceerden groeiende oorlogsomstandigheden, te hoog stijgen. De domineerende positie van de twee groote concerns, gepaard met de door deze bijzondere verhoudingen hooge investeringskosten, zou daartoe kunnen leiden. Het zou intusschen zeer te betreuren zijn, indien deze factoren, gecombineerd met relatief hooge verkoops-, distributie- en algemeene onkosten, de opkomst van deze hoogwaardige producten in den weg zouden staan.

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk, welke belangen voor Duitschland — en wellicht voor geheel continentaal Europa — verbonden zijn aan de ontwikkeling van een goed georganiseerd snelvriesconservenindustrie. Dit vraagstuk is dan ook met kracht ter hand genomen in Duitschland zelf (visch en groente), in Frankrijk (visch, groente en fruit), in Nederland (visch, groente en fruit), in Noorwegen (visch) en vooral ook in Italië (visch, groente en fruit). In Augustus 1940 waren in Duitschland alleen reeds 74 snelvriesinstallaties in bedrijf, terwijl er bovendien nog 67 in aanbouw waren. Menig deel van de hierboven geschetste plannen is al tot uitvoering gebracht. Typeerend is hierbij, dat, evenals in Amerika het geval is, gelegenheid, de distributie-organisatie en vooral ook de outillage van den distribuut den sleutel voor de ontwikkeling vormen. In het Deutsche plan schijnt ook de organisatie van de distributie van versche levensmiddelen te zullen worden beïnvloed.

Een en ander vergroott het belang, dat ook Nederland heeft, bij de ontwikkeling van dezen nieuwen industrietaak en de belangstelling, die daarvoor ook hier te lande bestaat. Een volgend artikel zij dan ook aan de positie van Nederland ten opzichte daarvan gewijd.

Mr. H. J. ONNES.

DE BETEKENIS VAN DE ECONOMISCHE STATISTIEK IN VERBAND MET DE GELEIDE ECONOMIE.

In zijn boek „Narrenspiegel der Statistik” verhaalt Wagemann, dat een beroemd Duitsch economist, die niet bij name genoemd wordt, eens gezegd heeft, dat het statistisch jaarboek voor hem interessanter is dan een roman. Een leek op economisch en statistisch gebied zal deze waardeering voor een verzameling van dor cijfermateriaal niet begrijpen, maar de ingewijde weet, dat uitgebreide ambtelijke statistieken niet alleen in staat stellen een diep inzicht in de economische verschijnselen van een land te verkrijgen, maar dat zij tevens in verschillende opzichten gebruikt kunnen worden voor het voeren van een economische politiek. Aan dit laatste feit is toe te schrijven, dat de Statistiek in alle landen — in het eene weliswaar vroeger dan in het andere — in de laatste decennia van den kant van de Overheid een groter steun ondervindt dan vroeger.

In ons land is de waardeering van de Overheid voor de statistiek vroeger zeer gering geweest. Particulieren en

vooral de Vereeniging voor de Statistiek (later de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek¹⁾) hebben op dit gebied baanbrekend werk verricht²⁾. Hoe de groei en de ontwikkeling van de economische statistiek in andere landen is geweest, is ons niet bekend, maar wel kon men tot voor enkele jaren constateeren, dat aan het verzamelen van statistisch materiaal in Duitschland en de Vereenigde Staten veel meer waarde werd gehecht dan in landen als Engeland en Nederland. Er zijn o.i. vooral twee oorzaken aan te wijzen, waardoor de belangstelling voor de Statistiek in de genoemde groepen van landen zoo verschillend is geweest.

Invloed van de economische wetenschap en van de economische orde.

De eerste oorzaak is de invloed van de methode van onderzoek in de economische wetenschap op de statistiek. De historische school in Duitschland en eerst veel later het institutionalisme in de Vereenigde Staten²⁾ hebben aan het verzamelen van feiten veel grootere beteekenis toegekend dan de over het algemeen meer abstract georiënteerde richtingen in de economische wetenschap in Engeland en Nederland. Ook thans nog staat de statistische kennis van het economisch leven in de laatstgenoemde landen ten achter bij die in de eerstgenoemde landen, hoewel daarin in de laatste jaren een groote verbetering is gekomen. Dit geldt niet alleen voor het verzamelen van het statistisch materiaal, maar ook voor de bewerking ervan. Het aantal statistische en economisch-statistische instellingen en het aantal publicaties op dit gebied is in Duitschland en de Vereenigde Staten naar verhouding groter dan in Engeland en Nederland.

Toch vormt de invloed van de methode in de economische wetenschap niet de eenige verklaring voor dit verschijnsel. Daarnaast moet ook beteekening worden toegekend aan de organisatie van het economisch leven. In een economische orde, waar elke inmenging van den Staat op economisch gebied als een belemmering werd ondervonden, kon de waardeering voor de statistiek niet bijzonder groot zijn. Indien men de opvatting is toegedaan, dat het economisch leven, aan zichzelf overgelaten, het beste functioneert, komt aan de statistiek slechts een zuiver *registreerende* taak toe. Dit was o.a. vroeger het geval in Nederland en Engeland³⁾, landen, waar het type van een vrije ruilverkeersmaatschappij het langst is gehandhaafd. In Duitschland is, zooals reeds opgemerkt, de waardeering voor de statistiek altijd veel grooter geweest dan in ons land. Daar werd reeds in de vorige eeuw de statistiek als een zelfstandige wetenschap beschouwd, terwijl zij in ons land slechts als een hulpmiddel voor andere wetenschappen wordt opgevat.

Invloed van het conjunctuuronderzoek.

Desondanks is de beoefening van de economische statistiek in ons land toch verder gekomen dan die van een registratie van feiten. Naast het werk van particulieren is dit vooral toe te schrijven aan de conjunctuurbeweging, die in alle landen, waar dit verschijnsel een belangrijke plaats in het economisch leven innam, stimulerend op de statistiek heeft gewerkt. In tweeërlei

¹⁾ Zie de „Schets eener geschiedenis van de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek”, geschreven door Prof. Dr. C. A. Verrijn Stuart, uitgegeven door de Vereeniging in 1940.

²⁾ Volledigheidshalve zij opgemerkt, dat de invloed van de historische school op het verzamelen van statistisch materiaal veel grooter is geweest dan die van het institutionalisme.

³⁾ Weliswaar is in Engeland de statistiek ook vroeger reeds druk beoefend, maar daar ging de belangstelling meer uit naar de theoretische statistiek en naar het verzamelen van gegevens voor sociale en bevolkingsdoeleinden.

richting. In de eerste plaats heeft het den stoot gegeven tot het verzamelen van nieuw materiaal. Wij denken hierbij vooral aan de samenstelling en verbetering van de indices van de industriële productie, aan het verkrijgen van gegevens van de bouwnijverheid, aan het streven naar het opstellen van voorraadstatistieken, enz. Bovendien heeft juist de groote beteekenis van het verkrijgen van uniforme conjunctuurstatistieken tot een grotere internationale samenwerking op het gebied van de economische statistiek bijgedragen. Internationale statistieken betreffende de industriële productie van de wereld, of die betreffende de werkloosheid waren tot voor kort belangrijke hulpmiddelen voor een beoordeeling van den economischen toestand in de wereld.

Verder heeft het onderzoek naar de conjunctuur er toe geleid, dat de geregistreerde verschijnselen bewerkt werden, d.w.z. dat uit het ruwe cijfermateriaal, door uitschakeling van alle niet-conjuncturele invloeden, de zuivere bewegingen van de conjunctuur verkregen werden. Hieraan is o.a. de statistische behandeling van seizoensfluctuaties, van de trend en ten deele ook van correlatieberekeningen toe te schrijven.

Overziet men de statistieken, welke bij het conjunctuuronderzoek worden en werden gebruikt, dan ontkomt men niet aan den indruk dat deze in het algemeen zeer sterk monetair waren georiënteerd. Statistieken betreffende de goudvoorraden in de wereld en de verdeeling daarvan over verschillende landen, statistieken betreffende de bankbiljettencirculatie, betreffende giro- en andere omzetten, betreffende effecten- en industriële leeningen, betreffende de rente, enz., stonden in het middelpunt van de belangstelling. En onder invloed van de nieuwere literatuur wordt in den laatsten tijd groote aandacht besteed aan het opstellen van statistieken betreffende het nationale inkomen, de besparingen en investeringen.

In het algemeen kan men zeggen, dat het uitbreiden van bestaande en het opstellen van nieuwe statistieken in de vrije volkshuishoudingen sterk onder invloed stonden van het conjunctuuronderzoek. De groote belangstelling voor monetaire statistieken was ook aan de heersche opvattingen op conjunctuur-theoretisch gebied niet vreemd. Daarnaast moet er echter op worden gewezen, dat het opstellen van statistieken betreffende de verschijnselen van de geld- en kapitaalmarkt gemakkelijker was dan dat op vele andere gebieden van het economisch leven. Het materiaal lag vaak als het ware opgestapeld en kon met weinig moeite gerangschikt en verwerkt worden.

Hoe dit echter ook zij, onder de hierboven geschetste omstandigheden viel het niet te verwonderen, dat de Overheid — en dit geldt speciaal voor Nederland — slechts een matige belangstelling voor de economische statistiek had. Het nut van een statistisch bureau voor de Overheid was in dien tijd betrekkelijk gering. Maar ook buiten de Overheid was de belangstelling voor de statistiek niet groot, ja, hier en daar zelfs min of meer vijandig. Men wantrouwe de statistiek, omdat zij wel eens dingen naar voren bracht, die men liever niet aan het daglicht prijs gaf. Behalve concurrentie-overwegingen waren er ook vaak andere motieven in het spel bij de weigering om mede te werken tot het opstellen van statistieken.

Beteekenis van de nieuwere opvattingen.

Intusschen heeft in de laatste decennia ook op het gebied van de economische wetenschap zelve de statistiek een meer algemeene toepassing gevonden. Langzamerhand immers is men tot de overtuiging gekomen, dat het gecompliceerde economische leven van twee kanten moet worden onderzocht, nl. enerzijds door middel van de deductieve methode, welke de causaliteit van de economische verschijnselen naar voren brengt, anderzijds door middel van de empirische methode, welke voornamelijk

met statistische middelen werkt. Dientengevolge is voor de statistiek een grooter arbeidsveld geopend. Wij denken hierbij o.a. aan de vraagstukken betreffende de elasticiteit van de vraag naar goederen, vraagstukken, waarin het inzicht, dank zij de toepassing van statistische methoden, aanzienlijk is verhelderd. Het betreft hier dus den stoot, die van de economische wetenschap zelve op de economische statistiek is uitgegaan en die in zooverre onafhankelijk staat van de veranderde waardeering van de Overheid op dit gebied.

Toenemende beteekenis van de economische statistiek door het staatsingrijpen.

Geheel in overeenstemming met den betrekkelijk korten tijd, waarin ons land van een vrije tot een sterk gebonden en thans tot een centraal geleide volkshuishouding is overgegaan, is ook de waardeering voor de beteekenis van de statistiek bij den Staat snel veranderd. Uit het voorafgaande is dit verschijnsel gemakkelijk te verklaren. In een volkshuishouding, waarin de Staat de verantwoordelijkheid draagt voor den gang van het economisch leven, moet hij beschikken over verschillende hulpmiddelen. D.w.z. vaak is allereerst een feitelijke kennis van het gebied, dat voor regeling in aanmerking komt, noodig om te weten, op welke wijze ingegrepen moet worden. En wanneer eenmaal maatregelen zijn genomen, is het ook noodzakelijk om het resultaat te leeren kennen. *De registratie van economische verschijnselen is niet langer een taak, die voor de kennis van het verleden van belang is, maar dient thans in mindere of meerdere mate ook voor de toekomst.* Dit brengt verschillende consequenties met zich.

In de eerste plaats is het duidelijk, dat daardoor de verhouding tusschen den Staat en de statistische instanties geheel wordt gewijzigd. Het verzamelen van statistisch materiaal wordt niet langer geheel of gedeeltelijk geïnspireerd door de wetenschap, maar moet allereerst worden aangepast aan de behoeften van den Staat. Om het eens concreet uit te drukken: het statistisch onderzoek zal zich bijv. thans niet richten op de vraag, welken invloed de rente op de besparingen heeft — dat is misschien een interessant onderzoek in een volkshuishouding, waar de rente zich vrij kan bewegen, maar is dit niet meer, indien de rente min of meer gefixeerd is — maar bijv. op de vraag, hoe de kostprijs van verschillende agrarische producten is samengesteld, wellicht met het doel, te kunnen beoordeelen, of de richtprijzen, de distributiemarges of de detailprijzen van deze artikelen niet verlaagd kunnen worden.

Met opzet nemen wij een voorbeeld op agrarisch gebied, omdat in ons land het verband tusschen staatsinterventie en de gewijzigde beteekenis van de statistiek het eerst in den landbouw tot uiting is gekomen. Vóór 1933 was de agrarische statistiek een zeer onbelangrijk onderdeel van de ambtelijke bemoeienis. De practijk was zich van de agrarische statistiek nauwelijks bewust. En de landbouwwetenschap gaf over het algemeen — in tegenstelling tot de conjunctuurleer — geen stimulans voor een aanzienlijke uitbreiding⁴⁾. De leemten op dit gebied bleken duidelijk bij de beoordeeling van verschillende steunmaatregelen ten behoeve van den landbouw in de eerste jaren van de groote depressie in ons land. De ordening op agrarisch gebied bracht ook een sterke uitbreiding en verbetering van de landbouwstatistiek (met name de inventarisaties) en op het oogenblik is deze statistiek een onmisbaar hulpmiddel bij het oplossen van het probleem van de voedselvoorziening; de landbouw-

4) Een van de belangrijkste onderzoekingen op agrarisch gebied in die jaren, welke leidde tot de ontgating van den varkenscyclus, ging nog uit van de conjunctuuronderzoekers.

statistiek neemt thans dan ook een waardige plaats in naast de andere economische statistieken.

Met het bovenstaande hangt een andere consequentie samen. De statistiek registreert. In den tijd, dat de Overheid zich weinig om statistisch materiaal bekommerde, kwam het in het algemeen niet bijzonder op het tijdstip van verschijnen aan. Thans is ook hierin een groote verandering gekomen. De ambtelijke instanties hebben zich ook aan deze gewijzigde omstandigheden aangepast. Een voorbeeld van snelle publicatie vormden vóór de bezetting bijv. de cijfers van de handelsbeweging en die der werkloosheid.

In de derde plaats eischt het staatsingrijpen een zoo volledig mogelijke kennis van het economisch leven. Dit brengt mede, dat de statistieken, voorzoverre zij aan dezen eisch niet geheel kunnen voldoen, toch in elk geval zooveel mogelijk het geheele terrein moeten omvatten. Ook in dit opzicht valt er nog veel te doen, hoewel er reeds veel verbeterd is. Wat het eerste betreft, wijzen wij op de leemten in de statistiek van de betalingsbalans van Nederland en hetzelfde geldt ook voor de betalingsbalansen van andere landen. Nog steeds komt op de betalingsbalans van Nederland de zgn. onverantwoorde rest voor, een bedrag, dat als niet te identificeren saldo overblijft. Toen in de depressie het automatisme van den gouden standaard meer en meer werd verlamd, op internationaal monetair gebied een ware chaos ontstond en het geleide geldwezen zijn intrede deed, kreeg de betalingsbalans plotseling een veel grooter beteekenis voor de monetaire autoriteiten dan vroeger en kwam vanzelf de eisch naar voren, de leemten in de kennis omtrent de betalingsbalans aan te vullen.

Een ander voorbeeld, dat de bestaande statistieken slechts een gedeelte van het terrein bestreken, betreft bijv. de samenwerking tusschen de centrale bank en het particuliere bankwezen in ons land. Eerst 10 jaren geleden is deze samenwerking op het gebied van het verstrekken van gegevens tot stand gekomen, maar zij was tot voor kort nog geheel onvoldoende. De déconfiture van een internationaal emissiehuis heeft er toe geleid, dat de statistische gegevens, welke de centrale bank van de particuliere banken verkrijgt, aanzienlijk zijn uitgebreid⁵⁾. Deze statistieken stellen de centrale bank in staat, een min of meer volledig toezicht op de gesties van de particuliere banken te houden. De grootere verantwoordelijkheid, welke de centrale bank in de laatste 10 jaren op het terrein van het credietwezen heeft verkregen, is ook een logisch uitvloeisel van de veranderde positie, welke deze instelling heeft ondergaan als gevolg van den overgang van een vrije naar een geleide volkshuishouding.

Een derde voorbeeld. Op het oogenblik vervult de statistiek een belangrijke rol bij de rantsoeneringspolitiek. De verschillende onderzoeken naar de kosten van levensonderhoud van de bevolking (de zgn. budget-onderzoeken) hebben licht verspreid over de consumptiegewoonten van gezinnen, die een verschillend inkomen en/of een verschillende samenstelling hebben. De uit deze statistieken afgeleide verbruiksstatistieken zijn vaak van veel waarde (geweest) als grondslag voor verbetering van de voeding van de bevolking en voor de richting, waarin de toenemende zelfvoorziening van het land met agrarische producten moet worden geleid. Maar de practijk eischt van deze verbruiksstatistieken nog een vollediger inzicht en het statistisch onderzoek zal daarom in deze richting nog verder moeten gaan.

* *

Onder deze omstandigheden valt het niet te verwonderen, dat de belangstelling voor economische statistieken

⁵⁾ Men zie hiervoor het jaarverslag 1939/40 van de Nederlandsche Bank.

ook in ons land in de laatste jaren is toegenomen. Deze belangstelling heeft ook reeds zijn terugslag gehad op het onderwijs. De verleden jaar opgerichte „Nederlandsche Stichting voor Statistiek”⁶⁾ organiseert een schriftelijken cursus in de Statistiek, welke zich reeds in een groote belangstelling mag verheugen en het onlangs verschenen leerboekje van Dr. O. Bakker⁷⁾ heeft eveneens ten doel, de kennis van de statistische methode en haar voornaamste toepassingen te vergrooten voor degenen, welke met de statistiek in aanraking komen. Het is verheugend, dat op deze wijze in bepaalde leemten is voorzien.

y. d. V.

⁶⁾ Zie het artikel van Dr. Ph. J. Idenburg over deze stichting in E.-S. B. van 27 Nov. 1940.

⁷⁾ Dr. O. Bakker. — Economische Statistiek. Bedrijfs-Economische Statistiek. Administratieve Statistiek. (Groningen 1941; P. Noordhoff N.V., Prijs ing. f 3.25*, geb. f 3.90*, 170 blz.).

DE RIJKSMIDDELEN OVER APRIL 1941.

Algemeen beeld.

Dank zij de belastingschroef, die den laatsten tijd krachtig wordt aangedraaid, geeft het middelen-overzicht over de laatst verlopen maand record-opbrengstcijfers te zien. De niet-directe heffingen verschaffen tezamen niet minder dan f 62.290.100, d.i. bijna f 20 miljoen meer dan in dezelfde maand van het vorige jaar werd ontvangen, en dit ondanks het feit, dat de invoerrechten ruim f 9 miljoen in opbrengst zijn teruggelopen. De vooruitgang zit deels in een paar nieuwe belastingen, waarvan de loonbelasting f 10,8 miljoen voor 's Rijks schatkist opleverde, en voorts in hoofdzaak in den tabaksaccijns en in de omzetbelasting, die een stijging in opbrengst van resp. f 8,5 en f 8,1 miljoen vertoonden. Daarnaast wezen ook de zoutaccijns, de wijnaccijns, de bieraccijns, de suikeraccijns, de zegelrechten, de registratierechten en de belasting op gouden en zilveren werken een hooger opbrengstcijfer aan.

De totale ontvangst over de eerste vier maanden van het jaar bedraagt f 198.382.700 tegen f 154.130.200 in hetzelfde tijdvak van 1940. De meeste heffingen droegen tot dezen vooruitgang bij. Veertien middelen gaven gezamenlijk een accres van f 78.129.800, waarvan resp. f 29,6, f 19,8 en f 12,7 miljoen op rekening van de loonbelasting, den tabakaccijns en van de omzetbelasting komen. De resteerende drie belastingen liepen tezamen met f 33.877.300 in opbrengst terug, waarvan f 33.249.300 door de daling der invoerrechten werd veroorzaakt.

Loonbelasting.

Aan loonbelasting werd in de afgelopen maand f 10.814.100 ontvangen, dat is iets minder dan in de maand Maart jl., toen f 11.027.100 binnenkwam. Deze heffing heeft eerst zoo kort geleden haar intrede gedaan, dat de verwachtingen omtrent den verderen loop nog onzeker zijn.

Invoerrechten.

De invoerrechten geven ongekend lage ontvangsten. Werd in de maand April 1940 — de laatste vóór-oorlogsmaand, toen de invoer abnormaal was uitgezet — niet minder dan f 11.043.300 geboekt, thans is de opbrengst tot f 1.994.800 ingeschrumpeld. Dit bedrag komt zelfs nog iets uit boven dat van de derde maand van dit jaar. Naast de vermindering van onzen buitenlandischen handel vormt uiteraard de afschaffing van het invoerrecht op Duitse goederen een factor van beteekenis. Het statistiekrecht daalde van f 213.700 tot f 143.300. Ook hier was, met betrekking tot de opbrengst van Maart jl., weer een kleine stijging waar te nemen.

Accijnzen.

De accijnzen blijven ruime baten opleveren, dank zij de hogere prijzen van verschillende artikelen, doch in hoofdzaak door de vele maatregelen van fiscalen aard, die met betrekking tot deze bronnen van inkomst zijn getroffen. De zoutaccijns steeg van f 103.700 (de ontvangsten waren in April 1940 buitengewoon laag) tot f 336.100. De verhooging van het tarief van f 3 tot f 9 per kg, welke met ingang van 1 April jl. is ingevoerd en waarbij ook navordering plaats heeft op het op dien datum voorhanden zout, doet hier haar invloed nog slechts zeer ten deele gevoelen. De geslachtaccijns loopt gaandeweg in opbrengst terug door het verminderen der slachtingen; de ontvangst bleef zelfs ten achter bij die van dezelfde maand van het vorige jaar (nadeelig verschil f 157.600). De wijnaccijns bracht f 70.700 op, hetgeen voor de eerste maand van het kwartaal niet ongunstig is. De vooruitgang is toe te schrijven aan het aanzuiveren van crediettermijnen, waarvoor uitstel van betaling was verleend. Dat de gedistilleerdaccijns in opbrengst terugloopt, is een gevolg van de beperkende afleveringsbepalingen, die te dezen aanzien zijn getroffen. In vergelijking met April 1940 beloopt de vermindering slechts f 235.200.

Met betrekking tot de voorafgaande maanden valt evenwel een veel sterker inzinking te constateeren; beliepen de ontvangsten in het 4e kwartaal van 1940 nog meer dan f 5 miljoen per maand, ditmaal werd niet meer dan f 2.079.400 ontvangen. De bieraccijns verschaftte door het toegenomen verbruik f 490.700 meer dan in April 1940. Zooals bekend, is de accijns met ingang van 1 Februari jl. met 50 pCt. verhoogd, doch in verband met den voor deze accijns geldende crediettermijn, kan deze accijnsverhoging nog niet veel invloed hebben uitgeoefend. De suikeraccijns gaf f 980.700 meer dan in dezelfde maand van het vorige jaar, doch dit ligt niet hieraan, dat deze accijns thans ruim heeft gevloeid, doch uitsluitend aan het feit, dat dit middel in April 1940 een abnormaal lage ontvangst heeft opgeleverd. Vergelijken met de voorafgaande zes maanden valt een niet onbelangrijke vermindering te bespeuren, gevolg van de omstandigheid, dat verschillende binnenlandsche industrieën van suikerhoudende artikelen het bedrijf slechts in beperkten omvang kunnen voortzetten. Tenslotte trekt de tabakaccijns, waarvan de ontvangst sprongsgewijze naar boven gaat, bijzonder de aandacht. Ditmaal werd f 12.287.200 geïnd, of f 8.510.700 meer dan in April 1940. De vooruitgang spruit eensdeels voort uit de met ingang van 15 September 1940 ingevoerde tariefsverhoging, anderdeels uit het feit, dat met het oog op de met ingang van 1 April jl. ingevoerde nieuwe verhoging nog zoo veel mogelijk zegels van het oude tarief zijn aangevraagd, die veelal, wegens gemis aan crediet, contant moesten worden betaald. De drastische verhoging, die zoojuist in werking is getreden, heeft overigens in den loop van den tabakaccijns nog niet kunnen doorwerken.

Andere indirecte belastingen.

De omzetbelasting is met ingang van 1 Januari jl. op een geheel nieuwe leest geschoeid door het besluit van 17 December 1940, No. 242/1940, hetwelk in de plaats is getreden van de Omzetbelastingwet 1933. Als gevolg van deze nieuwe heffing, die een aanzienlijke verzwaring beteekent en waarbij ook diensten worden belast en voorts door de nog verschuldigde betalingen over het 1e kwartaal en door de prijsstijging van diverse artikelen, bracht de omzetbelasting in de afgelopen maand het nog nimmer gehaalde bedrag van f 20.590.900 op (in April 1940 kwam niet meer dan f 12.444.600 binnen). De couponbelasting daalde met f 16.900, waardoor het nadeelige verschil over de reeds verstreken maanden van het jaar steeg tot f 271.500. De oorzaak ligt voornamelijk in het wegvallen van de opbrengst van buitenlandsche effecten.

Met de conjunctuurgevoelige middelen gaat het den laat-

sten tijd iets beter. De zegelrechten accresseerden met f 255.600, hetgeen uitsluitend te danken is aan een ruimer vloeien der beursbelasting. De registratierechten liepen op met f 306.000. Blijkbaar is er eenig herstel in den geldhandel en in den handel in vast goed. De successierechten konden het peil van April 1940 niet halen (vermindering f 375.800), doch waren, op zichzelf beschouwd, volstrekt niet ongunstig. Gerekend over vier maanden is in het loopende jaar reeds f 4.219.400 meer ontvangen dan in het vorige jaar, als gevolg van het heffen van 15 extra opcenten en misschien ook voor een deel toe te schrijven aan het opvallen van nalatenschappen van oorlogsslachtoffers. De waardevermeerderingsbelasting verschaftte ditmaal f 55.100 (opbrengst over de drie eerste maanden f 114.900), terwijl tenslotte de belasting op gouden en zilveren werken een surplus van f 42.700 boven de ontvangst van April 1940 opleverde als gevolg van de opleving in de goud- en zilverindustrie.

Directe belastingen.

Het totaalbedrag van alle directe belastingen staat op ultimo April jl. te boek voor f 103.076.700. Dit beteekent een vooruitgang van f 44.014.700 bij den stand van 30 April 1940, toen het totaal van de zuivere kohierbedragen der overeenkomstige belastingjaren f 59.062.000 bedroeg. Van deze stijging komt f 17.408.900 op rekening van de winstbelasting, die dit jaar voor het eerst wordt geheven (waarop intusschen in mindering behoort te worden gebracht de negatieve opbrengst van de opgeheven dividend- en tantiëmebelasting ad f 1.648.100). Voorts vertoont de grondbelasting een stijging van f 8.978.300 door de invoering van 100 extra opcenten, zoowel op de gebouwde als op de ongebouwde eigendommen. Zooals bekend, komt, behalve deze opcenten, 1/4 van de hoofdsom ten bate van het Rijk. Over de overige directe heffingen valt op het oogenblik niet veel te zeggen. De stand wijkt slechts zeer weinig af van dien op ultimo Maart jl. Door de invoering van de loonbelasting zullen op de loopende aanslagen in diverse belastingen ontheffingen moeten worden verleend, doch deze zijn nog niet vastgesteld. Voor het nieuwe belastingjaar zijn nog geen biljetten afgegeven en het is onzeker, wanneer daartoe zal worden overgegaan. Onder deze omstandigheden kan aan de cijfers, die de middenstaat thans geeft, weinig gewicht worden gehecht. Voor de cijfers zelf mogen wij naar het overzicht verwijzen.

Onder de middelen van het Verkeersfonds komt voor de laatste maal de rijwielbelasting voor, welke per 1 Mei 1941 is afgeschaft. Over de eerste vier maanden werd nog f 48.800 ontvangen (het vorige jaar f 52.000). De opbrengst der motorrijtuigenbelasting is in genoemd tijdvak teruggelopen van f 9.954.000 tot f 3.300.900.

AANTEKENINGEN.**IRAK.**

„In Irak is de strijd om de olie ontbrand”. Deze uitlating lazen wij dezer dagen in een beschouwing uit Berlijn in een der Nederlandsche dagbladen. Hiermede wordt ongetwijfeld het zuiverst aangegeven, waarom de strijd in Irak gaat.

In onderstaande uiteenzetting over de economische situatie van Irak zullen wij daarom in de eerste plaats nagaan, welke beteekenis de *olie-productie* — overigens nog een jonge industrie — voor dat land en, via den uitvoer, voor andere landen heeft, en daarna in het kort de andere voor het land belangrijke bestaansbronnen behandelen.

Snelle ontwikkeling van de olieproductie sinds 1932.

Volgens een artikel in „Der Deutsche Volkswirt” van 9 Mei 1941 over „Das Irak-Öl und seine Absatzwege”, bedroeg de olieproductie van het Nabije Oosten in 1939 wel-

iswaar slechts 6 pCt. van de totale wereldproductie, maar wegens het geringe eigen verbruik in de betrokken landen maakte zij toch 20 pCt. van den totalen werelduitvoer uit. De belangrijkste plaats nam Iran in met een productie van 10,9 miljoen ton in 1939, terwijl Irak daarop volgde met 4,29 miljoen ton, vervolgens de Bahrein-eilanden met 1,09 miljoen ton, en Egypte, Saoedisch Arabië en Koeweit met samen 1,43 miljoen ton. In Irak ligt het zwaartepunt van de productie in het gebied rond Mosoel.

In 1925 verkreeg de toenmalige Turkish Petroleum Company Ltd. (vóór den wereldoorlog bezat de Anglo Persian 40 pCt. van het kapitaal en de Koninklijke Olie en de Deutsche Bank elk 25 pCt.; het Duitsche aandeel ging in 1920 in Fransche handen over), waarvan de naam in 1929 is gewijzigd in Iraq Petrol Company, concessie voor de exploitatie van de olievelden bij Bagdad en Mosoel voor den tijd van 75 jaar. Hieraan was een groote strijd, vooral tusschen Engelsche, Fransche en Amerikaansche oliebelangen, voorafgegaan. Men kwam tot een vergelijk, zooals uit onderstaand staatje betreffende de deelnemingen in het kapitaal van de Iraq Petrol Company blijkt.

Aandeelen in het kapitaal der Iraq Petrol Company ¹⁾.

Anglo Iranian Oil Company	23,75	pCt.
Koninklijke Shell	23,75	„
Compagnie Française des Pétroles	..	23,75	„
Standard Oil of New Jersey	23,75	„
Armeensche Gulbenkian-groep	5	„

¹⁾ Oil and Petroleum Yearbook.

De maatschappij legde twee pijpleidingen aan, nl. een naar Haifa, en de andere — om aan Fransche wenschen tegemoet te komen — naar Tripolis (Syrië), welke leidingen respectievelijk in 1935 en in 1934 in gebruik werden genomen. Zij gaan beide van Kerkuk uit en hebben een jaarlijkse capaciteit van circa 4 miljoen ton. Er werkten sinds 1931, naast 450 Europeanen en Amerikanen, ongeveer 14.000 inheemsche arbeidskrachten aan, terwijl ongeveer 123.000 ton buizen werden verwerkt.

Bijna de geheele olieproductie wordt via deze pijpleidingen uitgevoerd, hetgeen uit de volgende cijfers blijkt.

Productie ¹⁾ × 1000 ton		Uitvoer via Haifa en Tripolis ²⁾ × 1000 ton.	
1934	1060	1934	288
1935	3729	1935	3521
1936	4070	1936	3978
1937	4314	1937	3781
1938	4230		

¹⁾ Petroleum Press Service.

²⁾ Statistique du Commerce International.

Men ziet, dat de olieproductie in vijf jaren tijds een groote vlucht heeft genomen. Van 115.000 ton in 1932 is zij gestegen tot circa 4,3 miljoen ton per jaar in de periode 1937/1939. Tengevolge van den oorlog trad volgens „Der Deutsche Volkswirt” in 1940 een daling in tot pl.m. 3,5 miljoen ton.

Volgens meergenoemd artikel betrok de grootste afnemer, Frankrijk, over beide pijpleidingen in 1938 ongeveer 3,25 miljoen ton; daarna volgde Engeland met 0,56 miljoen ton, terwijl Italië met 143.000 ton de derde plaats innam.

Aanvankelijk werd de ruwe olie in Haifa en Tripolis direct in tankschepen geladen, maar in 1939 bouwden de Engelschen in Haifa een olieraffinaderij met een capaciteit van 2 miljoen ton per jaar, die kort vóór het uitbreken van den oorlog gereed kwam ¹⁾.

¹⁾ Italiaansche vliegers zouden deze raffinaderij inmiddels door luchtbombardementen grootendeels vernield hebben.

Onmiddellijk na het sluiten van den wapenstilstand tusschen Duitschland en Frankrijk werd de levering van olie via de Fransche leiding stopgezet.

De binnenlandsche behoefte aan petroleum (circa 600.000 ton) wordt gedekt door een olieraffinaderij in Khanaqin, die geëxploiteerd wordt door een dochtermaatschappij van de Anglo Iranian Oil Company.

De Iraksche schatkist ontvangt jaarlijks een bedrag van pl.m. 2 miljoen Iraksche Dinars aan royalties, op een totaal aan staatsinkomsten van 5 à 6 miljoen I.D. ²⁾. Afgezien dus nog van de groote indirecte voordeelen, die het land geniet door het feit, dat de Iraq Petrol Company er omvangrijke installaties met een talrijk personeel op na moet houden, heeft de schatkist ook een direct belang bij de oliewinning.

Anderen bronnen van bestaan.

Irak, dat in 1932 zijn zelfstandigheid verkreeg, nadat Engeland er tevoren een Volkenbondsmandaat over had uitgeoefend, heeft buiten de olie ook nog andere belangrijke bronnen van bestaan.

Allereerst is de landbouw in dit dunbevolkte land — 3 à 4 miljoen inwoners op een totale oppervlakte van 485.000 km² — van groote beteekenis. Vooral de productie van dadels is van belang. In Irak wordt 75 pCt. van de wereldproductie aan dadels voortgebracht, terwijl de uitvoer van dit artikel meer dan een vierde van de totale waarde van den export uitmaakt. In de laatste jaren is ook de verbouw van tarwe sterk uitgebreid, vooral met het oog op den export, zoodat de waarde van den uitvoer van dit artikel die van dadels reeds overtreft ³⁾. Ter verbetering van den landbouw heeft men belangrijke irrigatiewerken aangelegd, o.a. de groote stuwdam bij Kut-el-Amara aan den Tigris. De aanleg van deze bevoeiingswerken wordt grootendeels uit de opbrengst der royalties gefinancierd.

Ook aan de bevordering der industrie besteedt de regering veel aandacht. Zij beschermt een nieuw opgerichte industrie met haar tariefpolitiek, en verleent aan pas opgerichte ondernemingen belastingvrijdom voor de eerste jaren van haar bestaan. Met name de textiel- en cigarettenindustrie vertoonden een zeer bevredigende ontwikkeling.

Hoewel Irak een eigen munteenheid heeft, bezat het tot voor kort ⁴⁾ geen eigen circulatiebank. De Iraksche Dinar was vastgekoppeld aan het Engelsche pond, en was er ook in waarde aan gelijk gesteld. De valutapolitiek werd vanuit Londen door de Iraq Currency Board gevoerd. Zij beheerde het „Currency Reserve Fund”, dat ter dekking van de binnenlandsche circulatie in Irak diende, en uit Engelsche staatsfondsen bestaat ²⁾.

Hoewel Irak nog een jong land is, heeft het tot dusver geen betalingsmoeilijkheden gekend. Onderstaand staatje geeft een beeld van den deviezenvoorraad en de munt- en muntbiljetten-circulatie sinds 1933.

Deviezenvoorraad × £ 1000		Munt- en Muntbiljetten- circulatie ¹⁾ × 1000 I.D.
1933	2191	2248
1934	3087	3084
1935	3683	3604
1936	3901	3760
1937	4974	4868

¹⁾ Bijlagen van „Economische Voorlichting” 1939.

De deviezenvoorraad blijkt dus in vijf jaren tijds met

²⁾ Bijlagen van „Economische Voorlichting” 1939.

³⁾ Frankfurter Ztg. van 7 Mei 1941 „Die Wirtschaft des Irak”.

⁴⁾ Volgens recente berichten zou er zeer onlangs een eigen circulatiebank in Bagdad gesticht zijn.

£ 2,8 miljoen te zijn toegenomen. Naar alle waarschijnlijkheid is dit te danken aan den export van petroleum, welke export niet in de hieronder volgende gegevens betreffende den buitenlandschen handel is begrepen.

Buitenlandsche handel van Irak (exclusief goud en petroleum) ⁵⁾

	Invoer × 1000 I.D.	Uitvoer × 1000 I.D.	Saldo × 1000 I.D.
1933—34	6032	2453	—3579
1934—35	6008	3285	—2723
1935	6804	2856	—3948
1936	7177	3484	—3693
1937	9566	5569	—3997

Deze cijfers geven echter geen geheel juist beeld van den werkelijken toestand. Wij wezen reeds op het achterwege laten van den petroleumuitvoer bij het samenstellen van de handelsstatistiek. Anderzijds wordt hierin de invoer van kapitaalgoederen, bestemd voor de oliemaatschappijen, wel opgenomen.

De petroleumexport, welke geheel in handen is van buitenlandsche maatschappijen, levert weliswaar niet rechtstreeks deviezen op voor Irak, maar is desondanks voor de deviezenpositie van het land van veel beteekenis, vooral als gevolg van de royalties, welke jaarlijks naar de schatkist vloeien.

⁵⁾ Statistique du Commerce International

BOEKBESPREKING.

Probleme der Kriegsfinanzierung. Vorträge gehalten auf der 1. Arbeitstagung des Vereins deutscher Wirtschaftswissenschaftler. (Jena 1940; G. Fischer. Prijs R.M. 6,—; 154 blz.).

Bij het eerste congres van de „Verein deutscher Wirtschaftswissenschaftler” is het probleem van de oorlogsfinanciering als onderwerp van bespreking gekozen. De bij die gelegenheid gehouden inleidingen zijn in November 1940 onder bovengenoemde titel in boekvorm verschenen.

Een dergelijke wijze van inleiden van een ingewikkeld economisch probleem heeft veel aantrekkelijks. De gelegenheid ontstaat de verschillende aspecten van een vraagstuk door deskundige behandeling alle ten volle tot hun recht te doen komen. Daarnaast is aan deze spreiding over verschillende praeadviezen het voordeel verbonden, dat door vergelijking der meningen de meest essentiële punten van het onderwerp scherper uitkomen.

Eén conclusie springt uit het geheel der beschouwingen naar voren. Het is deze, dat men er verkeerd aan zou doen de oorlogsfinanciering te zien als een zuiver financieel probleem. In dit opzicht heeft de ervaring, opgedaan in de oorlog 1914—1918, het inzicht doen rijpen. Voordien kon men in publicaties op dit gebied wel de mening vinden, dat de oorlogvoering in hoofdzaak een quaestie van geld en méér geld was.

Bij een zodanige wijze van stellen van het probleem zag men de oorlogseconomie niet in wezen verschillend van de vredeseconomie. In de laatste immers betekende beschikkingsmacht over koopkracht tevens beschikkingsmacht over goederen. Doordat men zich de consequenties van de oorlog voor de organisatie van het economisch leven niet scherp genoeg voor ogen stelde, bestond de neiging de nadruk te doen vallen op het bezit van een land aan reserves gereede internationale koopkracht: goud en deviezen.

Dat het bezit van een dergelijke reserve een belangrijke bijdrage tot de financiering kan zijn, wordt uiteraard ook nu niet ontkend. Men is echter gaan inzien, dat het bezit aan betaalmiddelen slechts betekenis heeft, als daartegenover bereikbare goederenvorraden bestaan. Hiermede komt het probleem der „reële financiering” naar

voren, de vraag op welke wijze de Staat de beschikkingsmacht verkrijgt over het deel der productie, dat voor de oorlogvoering noodzakelijk is. Ruim geformuleerd kan men zeggen, dat de oorlogsfinanciering ten doel heeft, overeenstemming te brengen tussen de behoefte aan middelen, die voor de Staat uit de oorlog ontstaat, en de dekking van deze behoefte.

De dubbele opvatting van „middelen”, welke mogelijk is, maakt, dat men, zooals Prof. Dr. K. C. Thalheim opmerkt in zijn referaat „Die Grundlagen der deutschen Kriegsfinanzierung”, het probleem langs twee wegen kan benaderen. Aan de ene zijde is de oorlogsfinanciering een vraagstuk van koopkrachtonttrekking aan de particuliere huishoudingen ten behoeve der Staatsfinanciën, aan de andere zijde rijst de vraag van het verschaffen van de benodigde goederen, hetzij uit de productie, hetzij door intering van delen van het nationaal vermogen.

Het probleem van de financiering valt dus in twee delen uiteen: de geldzijde en de goederenzijde. Zooals wij reeds zagen, is de nadruk in de loop van de tijd verlegd van de geld- naar de goederenzijde. Alle auteurs in het hier besproken boek hebben gemeen, dat zij de buitengewone belangrijkheid der reële financiering erkennen. Het is echter belangwekkend na te gaan, in hoeverre daarbij hun standpunt t.o.v. het financiële probleem in engere zin nuancering vertoont. Voor het belang, dat men aan de financiële zijde hecht, schijnt het daarbij in eerste instantie vooral beslissend, in hoeverre men naast de financiering van de oorlog met binnenlandse middelen ook aandacht schenkt aan de financiering met buitenlands betaalmiddelen.

Prof. Thalheim merkt terecht op, dat ten aanzien van het buitenland het beschikbaar zijn der goederen en de betaling even grote betekenis hebben. Immers de mogelijkheid van levering is in dit geval nutteloos, indien de vereiste buitenlandse betaalmiddelen niet ter beschikking staan. Hieruit vloeien twee conclusies voort. Aan de ene kant zal in een land, dat voor een belangrijk deel van buitenlandse leveranties afhankelijk is, groter aandacht moeten worden geschonken aan de financiering in engere zin. Aan de andere kant zal in een land, dat slechts over bescheiden reserves van voor het buitenland als betaalmiddel aanvaardbare koopkracht beschikt, de binnenlandse en daarmee dus de „reële” financiering op de voorgrond komen. In het laatste geval verkeerde met name Duitsland bij het begin van deze oorlog; deze economische overweging is zeker één der redenen, waardoor juist daar te lande het inzicht in de waarde van het voortbrengingsvermogen van het volk als de rijkste krijgskas is gerijpt.

Een dieper liggende reden wordt door Prof. Dr. K. W. Rath in zijn opstel: „Die produktiven Aufgaben der Kriegsfinanzierung” aangevoerd. Hij wijst er op (pag. 51), dat „geldfinanciering” en „goederenverzorging” niet zozeer twee zijden van hetzelfde probleem zijn, als wel in wezen op verschillende organisatievormen van het economisch leven wijzen. Bij de „geldfinanciering” denkt men zich een splitsing van het economisch leven in een particuliere en een publieke sfeer. Het financieringsprobleem was in de 19de eeuw, en zelfs gedurende de oorlog 1914—1918, er vooral een van het zoeken naar methoden tot het verkrijgen van geldmiddelen, waartegenover het besteden der gelden slechts als een probleem van de tweede orde gold. Deze uitgaven geschieden in die vorm, dat de Staat op de markt als koper met de overige vragers in concurrentie trad. Bij de huidige politieke en economische organisatie van Duitsland is de situatie geheel anders: het opvoeren van de productieve kracht staat op de voorgrond. De Staat, die de doeleinden vaststelt, beheerst tevens de middelen.

Eén der andere referenten, Prof. Dr. H. Kretschmar („Kriegswirtschaft, Kriegsfinanzpolitik und Mindestlebensbedarf”) verklaart naar aanleiding hiervan zelfs: „Wir wissen, dass diese Finanzierung eine technisch zu meis-

ternde Verrechnungsaufgabe" is". In het vervolg van zijn betoog erkent de schrijver echter, dat een verkeerde oplossing van dit comptabele probleem het als hoofddoel gestelde — de feitelijke prestaties — in gevaar kan brengen. Naar onze meening houdt dit aanvaarden van een medebepalende invloed der financiële politiek tevens de erkenning in, dat het hier om meer dan een technische quaestie gaat.

Tegen een dergelijke neiging tot geringschatting van de financiële zijde waarschuwt in het bijzonder *Prof. Dr. H. Jecht* („Stand und Probleme der deutschen Kriegsfinanzierung"). Inderdaad is men de financiële techniek in zoverre meester, dat een belemmering van de oorlogvoering door een gebrek aan betaalmiddelen niet zal behoeven voor te komen, ook al neemt men zijn toevlucht niet tot de eenvoudigste vorm van geldschepping, de rechtstreekse vermeerdering der biljettencirculatie. Het is echter niettemin een zaak van groot belang, *in welke vorm de betaalmiddelen onder het publiek worden gebracht en anderzijds, hoe de Staat deze weer tot zich terug zal doen keren*. De keuze der financiële techniek werkt terug op de wijze, waarop het productieproces functioneert, dus op de onderliggende, in feite beslissende, verhouding.

Het is kenmerkend voor de Duitse economische politiek, dat het financieringsprobleem van den beginne als een onderdeel der gehele oorlogseconomie is gezien. Men heeft er bij voortdurend rekening mede gehouden, dat een nauwe samenhang bestaat tussen de financiële politiek en de overige ten behoeve van de oorlogseconomie getroffen maatregelen. In verband daarmee krijgt de financiering een actieve taak, zij wordt een instrument van de regeling der *toekomstige inkomens- en vermogensverdeling* (*Prof. Rath*).

Het aantrekkelijke van het hier besproken boek is nu, dat het naast een tweetal belangwekkende algemene beschouwingen over de grondslagen en de stand der Duitse oorlogsfinanciering — de reeds genoemde opstellen van *Prof. Thalheim* en *Prof. Jecht* — een aantal bijdragen bevat, welke zich met deze nieuwe werking en bredere weerslag der financiering bezighouden.

Uit deze beschouwingen willen wij hier in het bijzonder nog een paar punten naar voren brengen, welke zich bezighouden met het probleem der onttrekking van „vrije" koopkracht.

Onder de „vrije" of „vagabonderende" koopkracht — ook wel „zwevende" koopkracht genoemd — verstaat men de bedragen, welke, doordat in de oorlogseconomie de door het publiek en het bedrijfsleven gevraagde goederen niet meer ten volle beschikbaar worden gesteld, onbesteed blijven. In hoofdzaak kan men hiervoor twee oorzaken aanwijzen. In de eerste plaats leidt de beperking van de voortbrenging van verbruiksgoederen tot een „overschieten" van consumptieve koopkracht. Ten tweede zal het liquideren van voorraden en het uitblijven van vervanging, waarvoor de afschrijving voortgaat, tot het in geldvorm vrijkomen van bedrijfsvermogen leiden.

Naar aanleiding van het eerste geval valt op te merken, dat de „Preisstopp" in dit verband van essentieel belang is, daar bij gebreke hiervan deze koopkracht zou leiden tot een omhoogdrijven der prijzen van de nog beschikbare goederen. Door de binding der prijzen — bij handhaving van het inkomenspeil — zullen, doordat een deel van het aanbod wegvalt, zekere bedragen vrij kunnen komen. *Prof. Jecht* toont aan, dat de „Preisstopp" alleen niet in staat zou zijn, verstoringen te voorkomen, indien men deze koopkracht in handen van het publiek liet. Zelfs als men afziet van de mogelijkheid van het ontstaan van handel boven de vastgestelde prijzen, zou deze koopkracht zich meester maken van de niet-gerantsoeneerde goederen. Dit zou leiden tot een „leeg-kopen" van deze markten, hetgeen een verstoring in de goederenverdeling ten gevolge zou hebben. Daarenboven zou dit leiden tot een hoogst willekeurige en onrechtvaardige verdeling van de druk, die uit de oorlog ontstaat. Het zal dus nodig zijn, de vaga-

bonderende koopkracht aan het publiek te onttrekken. Over de wijze, waarop deze „Kaufkraftabschöpfung" dient te geschieden, lopen de meningen echter uiteen.

Prof. Dr. H. H. Hohlfeld („Kriegsfinanzierung und Kreditwirtschaft") stelt allereerst de vraag naar de grootte van deze bedragen. Hij acht deze niet voor directe meting vatbaar, doch beredeneert, aan de hand van theoretische voorbeelden, dat de bedragen waarschijnlijk niet zo groot zijn, als dit in de discussie wel is voorgesteld. Vervolgens ontwikkelt hij in het bijzonder voor het bij ondernemingen liquide geworden vermogen een belasting, die collectief het bedrijfsleven, naar de hoogte van de vrijkomende koopkracht, gelijkmatig naar het vermogen zou treffen. Hoewel de auteur er op wijst, dat technische bezwaren tegen deze theoretisch juiste belasting niet de doorslag mogen geven, zijn wij vooralsnog niet in staat de praktische uitwerking van dit voorstel te doorgronden.

Een geheel ander gezichtspunt verdedigt *Prof. Dr. K. W. Rath*. Terwijl *Prof. Hohlfeld* het doelmatig acht om: „in möglichst hohem Umfang durch eine Steuer zu dokumentieren, dasz Substanz für Kriegszwecke verbraucht worden ist und noch weiter verbraucht werden wird", stelt *Prof. Rath*, naar aanleiding van bepaalde afschrijvingsposten, welke niet opnieuw kunnen worden geïnvesteerd: „Diese freigesetzten Mittel wegzusteuern hiesze aber die Fehler der Vergangenheit kopieren". Voor de uit bedrijven vrijgekomen middelen beveelt hij het scheppen van beleggingsmogelijkheid door het uitgeven van een speciaal daartoe geëigend type rijksleningen aan.

Wél adviseert hij echter om die delen van de winst door belasting weg te nemen, welke vrijkomen, doordat enerzijds de winstmarges ruimte laten voor de interne financiering van een expansie, anderzijds echter deze expansie in bepaalde bedrijven door de omstandigheden niet toelaatbaar is.

Het gaat hier om een bedrijfseconomische quaestie, die in het bijzonder gedurende de laatste maanden in Duitsland actueel is geworden. Dit geeft o.a. aan de beschouwing van *Prof. Dr. H. K. Nicklisch*: „Die betriebswirtschaftliche Problematik der Kriegsfinanzierung" verhoogd belang. *Prof. Nicklisch* bespreekt in het bijzonder de winsten, ontstaande uit de verlaging der kosten door vollediger bezetting van het productie-apparaat in verband met de gevolgen, welke dit verschijnsel voor de prijsregeling in oorlogstijd heeft; vervolgens wordt ook door hem de positie van de liquide middelen, welke tengevolge van het uitblijven van herinvesteringen ter beschikking komen, besproken.

Wat betreft de onttrekking van de „consumptieve" koopkracht, voor welke geen tegenwaarde voorhanden is, willen wij hier vooral wijzen op het door *Prof. Rath* voorgestelde „Zwecksparen": schr. bedoelt hiermee het afgeven van koopkracht aan de Staat, in ruil waarvoor niet „papier" zal worden gegeven, doch de toezegging van een bepaalde prestatie, resp. de keuze tussen een bepaald aantal prestaties, na de oorlog. Men moet dit — aldus *Prof. Rath* — niet zien, als gedwongen sparen; de vrijwilligheid wordt juist aangehaald als een kenmerkend voordeel van deze methode. Echter merkt de schrijver wél op, dat voor degenen, die niet tot het sluiten van dergelijke „Zwecksparverträge" overgaan, een flinke toeslag op de inkomensbelasting een belangrijke indirecte aansporing zou zijn.

Afgezien van het voorafgaande is het natuurlijk van groot belang na te gaan, welke inkomensklassen nog voor een verhoogde bijdrage in de oorlogsfinanciering in aanmerking komen. Hier raakt men aan een punt, dat door verschillende der schrijvers mede als een essentieel element der oorlogsfinanciering wordt genoemd: het bijdragen tot de herziening der inkomensverdeling in nationaal-socialistische zin. Inzonderheid *Prof. Rath* heeft hierop zijn eerder genoemde voorstellen afgestemd: „Die gegenwärtige Leistungsanspannung den Schichten, die sie jetzt zu übernehmen haben, in Zukunft zugute kommen zu lassen, ist die grosse Aufgabe, die es zu lösen gilt".

Het gaat er o.m. om vast te stellen, waar de inkomensgrens, welke vrij van bijdragen is, gelegd moet worden. Prof. H. Kretschmar heeft hiernaar een zeer interessant onderzoek ingesteld. Aan de hand van budgetstatistiek heeft hij onderzocht, hoeveel inkomen een consument uit de laagste inkomensklassen in elk geval ter beschikking moet houden, wil hij gebruik kunnen maken van de toewijzingen onder het rantsoeneringssysteem en voorts koopkracht beschikbaar houden voor het, op de eenvoudigste wijze, voldoen aan andere essentiële behoeften. Uit een vergelijking van het zo berekende inkomensminimum — voor een gezin met twee jonge kinderen bedraagt dit b.v. R.M. 1632 per jaar — met de hoogte van de belastinggrens, concludeert de schrijver, dat deze beide reeds vrij dicht bijeen liggen, zodat voor het naar beneden verleggen van de belastinggrens weinig speelruimte blijft.

Tenslotte willen wij niet nalaten te wijzen op het heldere en zakelijke overzicht, dat Dr. W. Hoffmann van de Engelse oorlogsfinanciering geeft. Slechts verschillen wij van mening met hem, als hij de verwachting, dat Engeland in het begin van de oorlog zijn productie nog kon uitbreiden, tengevolge van de beschikbare arbeidersreserve, ongegrond optimisme acht. Zelfs als men, zoals Dr. Hoffmann o.i. terecht doet, aanneemt, dat een groot gedeelte der werklozen op korte termijn niet geschikt was voor de industrieën, waar een groter behoefte aan arbeidskracht ontstond, was er in Engeland te dien tijde nog een reserve beschikbaar in de vorm van een mogelijke verlenging van de arbeidstijd.

Het karakter van het boek, een bundel van zeven, elk voor zich aan inhoud rijke opstellen, maakt, dat een ingaan op detailpunten in een bespreking als deze onmogelijk is. Wij zouden dan ook degenen, die belangstelling hebben voor een wetenschappelijke bespreking van het oorlogsfinancieringsprobleem in het algemeen en van het Duitse in het bijzonder, de nauwkeurige lezing van deze bundel zeer willen aanraden.

H. W. LAMBERS.

OVERHEIDSMAATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Asfalteeren van stalen buizen. Sinds 1 Mei 1941 is het aan de betrokken fabrikanten verboden asfaltbitumen te gebruiken voor de asfalteering van stalen buizen met een inwendigen diameter kleiner dan 80 m.m., tenzij bepaalde voorschriften in acht worden genomen of dispensatie is verleend door het Rijksbureau voor Aardolieproducten. (E.V. 9/5/41, pag. 663).

Geïmporteerde huiden en leder. Met ingang van 2 Mei 1941 mag het vervoer van alle ingevoerde huiden en leder of daaruit vervaardigde artikelen slechts geschieden met een vervoervergunning van het Rijksbureau voor Huiden en Leder.

Terzake van het verlenen van deze vervoervergunning zal een consentgeld worden geheven over de factuurwaarde van 1 pCt. voor leder en $\frac{1}{2}$ pCt. voor uit leder vervaardigde artikelen en voor kunstleder. (E.V. 9/5/41, pag. 664).

Wol. Het verhandelen, verwerken of vervoeren van ruwe wol zonder vergunning van den Directeur van het Rijksbureau voor Wol en Lompen is verboden. (E.V. 9/5/41, pag. 664).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Landbouwgrond. Toestemming tot het vervreemden van landbouwgronden wordt geacht te zijn verleend voor alle overdrachten aan en door: a. gemeenten en waterschappen, voorzover deze overdrachten noodzakelijk zijn voor een behoorlijke uitoefening van de publiekrechtelijke functies

dezer instellingen; b. de N.V. Nederlandsche Spoorwegen, voorzover deze overdrachten noodzakelijk zijn voor en passen in een normale bedrijfsvoering. (E.V. 2/5/41, pag. 637; Stct. No. 80).

Suikerbieten. De gevallen, waarin beroep op de overmachtsclausule in suikerbietenkoopcontracten tusschen fabriek en teler mogelijk is, zullen in het vervolg niet ter beoordeeling van de fabriek, maar van den Directeur-Generaal van de Voedselvoorziening staan. (E.V. 2/5/41, pag. 637).

Vee. Verlenging van de verplichte leveringsperiode voor slachtvee van 1 Juli 1941 tot 1 December 1941. (E.V. 9/5/41, pag. 668).

Zaadteelt. Regeling van de zaadteelt van mangels, voeder- en suikerbieten. (E.V. 2/5/41, pag. 636).

GELD-, CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Goederenverkeer met het buitenland. Nadere voorschriften voor het handels- en betalingsverkeer met Roemenië. (E.V. 9/5/41, pag. 670/71).

Omzetbelasting. Resoluties met betrekking tot de heffing der omzetbelasting inzake: ijzeren buizen, mosselen, puf en nest, bankbedrijf en tandtechnici, het bewerken van goederen, het doorberekenen van de heffing op prijzen, alsmede inzake de heffing van invoerbelasting voor Duitse goederen. Met ingang van 1 Mei zal geen invoerbelasting meer worden geheven op Duitse goederen, welke uit Duitschland zijn uitgevoerd, zonder dat terzake vrijstelling of teruggaaf van de daar te lande geheven omzetbelasting resp. invoerbelasting wordt verleend. (E.V. 2/5/41, pag. 638/39; 9/5/41, pag. pag. 669/70 en 672; Stct. No. 82).

MAANDCIJFERS.

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE VIER NEDERLANDSCHE GROOTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSCHE BEDRIJF VAN DE NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ.

(In millioenen guldens)	Nederl. Banken		Nederl. Banken en Ned. Handel-Mij.	
	31 Mrt. 1941	30 April 1941	31 Mrt. 1941	30 April 1941
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleeningen	54	42	64	51
Ned. schatkistpapier	514	593	617	706
	568	635	681	757
Ander overheidspapier	28	30	28	30
Wissels	1	1	2	2
Bankiers in binnen- en buitenland	64	65	86	88
Prolong. en voorsch. op effecten	112	91	141	115
	205	187	257	235
Debiteuren	201	193	246	238
Effecten en syndicaten	32	31	45	43
Deelnemingen (incl. voorschotten)	12	11	24	23
	245	235	315	304
Gebouwen	15	15	19	19
Diverse reken. (incl. overl. posten)	—	—	—	—
Belegde bestemmingsreserven	2	2	2	2
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	1048	1087	1287	1330
Passiva:				
Crediteuren	713	752	875	920
Wissels	1	1	1	1
Deposito's op termijn	55	58	77	78
Kassiers en genom. daggeldleeningen	2	2	2	2
Diverse rekeningen	24	21	28	25
Bestemmingsreserven	22	2	2	2
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	810	849	998	1041
Aandeelen kapitaal	170	170	210	210
Reserve	68	68	79	79
	1048	1087	1287	1330

OVERZICHT VAN DEN STAND VAN DE RIJKSMIDDELEN.
Ult. Apr. 1941 (in Guldens).

AFDEELING Ia Dir. belastingen	Kohieren voor den dienst 1941 ¹⁾			Zuiver bedrag der kohieren voor den vorigen dienst t/m dezelfde maand van het vorige jaar ²⁾
	Totaal bedrag	Bedragen, welke zijn teruggegeven of anders dan wegens betaling op de koh. afgeschr.	Zuiver bedrag	
Grondbelast. a)	30.958.604	—	30.958.604	8.978.336
Inkomst.bel. b)	34.350.197	773.214	33.576.984	32.192.811
Vermogensbel. c)	6.812.263	36.313	6.775.950	6.913.750
Verdedig.bel. I	3.153.742	18.189	3.135.552	3.513.598
Opv. v. d. Gem. fondsbelasting ³⁾	11.398.591	177.355	11.221.236	7.463.517
Winstbelasting ³⁾	17.408.926	—	17.408.926	—
Totaal	104.082.323	1.005.571	103.076.752	59.062.012

a) 1/4 hoofdsom + 120 oepcenten op de hoofdsom der gebouwde eigendommen en 100 oepcenten op de hoofdsom der ongebouwde eigendommen. b) Hoofdsom + 70—88 oepcenten. c) Hoofdsom + 75 oepcenten.

¹⁾ Voor de belastingen, waarvan het belastingjaar op 1 Mei aanvangt, bestaan de vermelde bedragen uit 1/4 gedeelte van het belastingjaar 1941/42 en 3/4 gedeelte van het belastingjaar 1940/41.

²⁾ Voor de belastingen, waarvan het belastingjaar op 1 Mei aanvangt, bestaan de vermelde bedragen uit 1/4 gedeelte van het belastingjaar 1940/41 en 3/4 gedeelte van het belastingjaar 1939/1940.

³⁾ In mindering te brengen van de opbrengst van de Winstbelasting, de negatieve opbrengst van de Dividend- en Tantièmebelasting ad f 1.648.131

AFDEELING Ib Overige middelen	Apr. 1941	Sedert 1 Jan. 1941	Overeenkomstige periode 1940
Benaming der middelen			
Loonbelasting	10.814.418	29.630.265	—
Rechten op den invoer	1.994.831	7.869.224	41.118.513
Statistiekrecht	143.332	479.418	835.914
Accijns op zout	336.071	1.714.925	679.926
Accijns op geslacht	654.434	3.991.078	3.250.449
Accijns op wijn	70.720	942.595	658.489
Accijns op gedistill.	2.079.423	13.385.447	10.422.030
Accijns op bier	1.330.143	4.596.036	2.958.126
Accijns op suiker	4.740.305	21.378.174	18.339.770
Accijns op tabak	12.287.180	33.932.193	14.130.913
Omzetbelasting	20.590.942	49.603.215	36.849.698
Couponbelasting	285.060	1.510.423	1.781.931
Rechten van zegel ¹⁾	1.314.927	4.432.909	3.872.918
Rechten van registratie	1.309.172	4.301.369	3.156.812
Rechten van successie v. overgang bij overlijden en v. schenking	4.180.621	20.063.403	15.844.048
Waardevermeerderingsbelasting	55.096	114.892	—
Belasting op gouden en zilveren werken	103.728	437.159	231.190
Totaal	62.290.103	198.382.725	154.130.227

¹⁾ Hieronder begrepen wegens zegel, recht van nota's van makelaars en commissionairs in effecten enz. f 447.737 (Beursbel.).
²⁾ Idem f 1.184.593.

AFDEELING II. DIENSTJAAR 1940.

Benaming der middelen	Zuivere opbrengst over het tijdvak van 1 Jan. 1940 tot en met de maand Apr. 1941
Grondbelasting. (1/4 hoofdsom + 20 oepcenten op de hoofdsom der gebouwde eigendommen)	10.773.473
Inkomstenbelasting	98.813.958
Vermogensbelasting	20.647.230
Verdedigingsbelasting I.	9.835.828
Oepcenten op de Gemeentefondsbelasting	31.000.241
Winstbelasting	22.775.735
Dividend- en tantièmebelasting	11.095.483
Rechten op den invoer	80.071.711
Statistiekrecht	1.650.842
Accijns op zout	2.481.597
Accijns op geslacht	10.987.605
Accijns op wijn	2.234.113
Accijns op gedistilleerd	41.527.666
Accijns op bier	10.282.669
Accijns op suiker	62.082.789
Accijns op tabak	55.954.251
Belasting op gouden en zilverwerken	830.727
Omzetbelasting	108.945.014
Couponbelasting	3.960.070
Rechten en boeten v. zegel	12.647.630
Rechten en boeten v. registratie	18.422.696
Rechten en boeten v. successie, v. overgang bij overlijden en v. schenking	42.037.772
Totaal	659.060.100

OVERZICHT VAN DE INKOMSTEN TEN BATE VAN HET WERKLOOSHEIDSSUBSIDIEFONDS.

Benaming der middelen.	Dienst 1940 Zuiver bedrag kohieren tot en met de maand Apr. 1941	Dienst 1941 Zuiver bedrag kohieren tot en met de maand Apr. 1941
	Grondbelasting (veertig ten honderd van de hoofdsom wegens gebouwde eigendommen en vijf en twintig ten honderd van de hoofdsom wegens ongebouwde eigendommen)	9.740.598
Personeele belasting (tachtig ten honderd van de hoofdsom naar den eersten, tweeden en derden grondslag)	19.126.057	3.131.808
Gemeentefondsbelasting (vijf en twintig oepcenten op de hoofdsom)	18.304.394	—
Vermogensbelasting (twee en twintig oepcenten op de hoofdsom)	2.523.110	—
Inkomstenbelasting (tien oepcenten op de hoofdsom)	5.813.939	—
Totaal	55.508.098	11.160.804

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET VERKEERSFONDS.

	Apr. 1941	1941	1940
Motorrijtuigenbelasting	1.363.131	3.300.869	9.953.962
Rijwielbelasting	16.922	48.845	51.985
Totaal	1.380.053	3.349.714	10.005.947

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET GEMEENTEFONDS.

	Dienst 1940/1941 Zuiver bedrag der kohieren tot en met de maand Apr. '41	Zuiver bedrag der kohieren voor den dienst 1939/40 tot en m. de zelfde maand v. 1940
Gemeentef. belast.	73.806.894	69.066.886
Opv. verm. t. get. v. 50	5.708.504	5.810.706

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. (Disc. Wiss. 3 28 Aug. '39	Lissabon	4 11 Aug. '37
Bk. (Bel. Bl. Eff. 3 28 Aug. '39	Londen	2 26 Oct. '39
(Vrsch. in R.C. 3 28 Aug. '39	Madrid	4 28 Nov. '38
Athene	N.-York F.R.B.	1 27 Aug. '37
Batavia	Oslo	1 21 Mrt. '39
Belgrado	Parijs	4 27 Sept. '41
Berlijn	Praag	3 1 Jan. '36
Boekarest	Pretoria	3 15 Mei '33
Brussel	Rome	4 18 Mei '36
Boedapest	Stockholm	3 17 Mei '40
Calcutta	Tokio	3 46 11 Mrt. '38
Helsingfors	Warschau	4 18 Dec. '37
Kopenhagen	Zwits. Nat. Bk.	1 25 Nov. '36

¹⁾ 3% voor wissels, promessen en leeningen met een looptijd van meer dan 120 dagen.

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCHE CLEARINGINSTITUUT.

(met data van vaststelling)

Belga's	30.14	7 Aug. '40	Turksche	—	—
Zw. Francs	43.56	11 Oct. '40	Ponden	1.45 1/2	29 Dec. '39
Fr. Francs	3.77	6 Mrt. '41	Lewa (Bulgarije)	2.30	25 Nov. '40
Lires	9.87	3 Sept. '40	Pengoe (Hongarije)	—	—
Deensche Kr.	36.37	17 Febr. '41	(oude schuld)	36.52	20 Dec. '40
Noersche Kr.	42.82	21 Dec. '40	Pengoe	—	—
Zweedsche Kr.	44.85	13 Aug. '40	(nwe. schuld)	45.89	20 Dec. '40
Dinar (Joego-Slavie)	—	—	Zloty (Polen)	—	—
(oude schuld)	3.43	16 Aug. '40	(oude schuld)	35.20	28 Jan. '41
Dinar	—	—	(nwe. schuld)	37.68	24 Febr. '41
(nwe. schuld)	4.23	16 Aug. '40	Lei	1.28	22 Apr. '41

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

	Londen ¹⁾	N. York ²⁾	A'dam ³⁾	Londen ⁴⁾
13 Mei 1941	23 1/2	34 3/4	13 Mei 1941	2125
14 " 1941	23 1/2	34 3/4	14 " 1941	2125
15 " 1941	23 7/16	34 3/4	15 " 1941	2125
16 " 1941	—	34 3/4	16 " 1941	2125
17 " 1941	—	—	17 " 1941	2125
19 " 1941	—	34 3/4	19 " 1941	2125
20 Mei 1940	—	—	20 Mei 1940	—
23 Aug. 1939	18 1/16	37 1/4	23 Aug. 1939	2110

¹⁾ In pence p. oz. stand. ²⁾ Foreign silver in \$. p. oz. fine.
³⁾ In guldens per kg 1000/1000. ⁴⁾ In sh. p. oz. fine.

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK.
Valuta's (schriftelijk en t.t.)

	N.-York	Brussel	Zürich	Stockh.	Helsinki
13 Mei 1941	1.88 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	3.81 ¹ / ₂
14 " 1941	1.88 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	—
15 " 1941	1.88 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	—
16 " 1941	1.88 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	—
17 " 1941	1.88 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	—
19 " 1941	1.88 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	—
Laagste d.w.	1.88 ¹ / ₂	30.11	43.63	44.81	3.81
Hoogste d.w.	1.88 ¹ / ₂	30.17	43.71	44.90	3.82
Muntpariteit	1.469	24.906	48.003	66.671	6.266

¹) Geen notering meer na 13 Mei.

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ per 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. f 100)
13 Mei 1941	4.03 ¹ / ₂	2.29	40.05	—
14 " 1941	4.03 ¹ / ₂	2.29	40.05	—
15 " 1941	4.03 ¹ / ₂	2.29	40.05	—
16 " 1941	4.03 ¹ / ₂	2.29	40.05	—
17 " 1941	4.03 ¹ / ₂	2.29	40.05	—
19 " 1941	4.03 ¹ / ₂	2.29	40.05	—
20 Mei 1940	—	—	—	—
Muntpariteit	4.86	3.90 ¹ / ₂	23.81 ¹ / ₂	40 ¹ / ₂

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. eenh.	12-17 Mei '41 Laagste	17 Mei '41 Hoogste	17 Mei '41	5-10 Mei '41 Laagste	10 Mei '41 Hoogste	10 Mei '41
Officieel:							
New York	\$ p. £	4.02 ¹ / ₂	4.03 ¹ / ₂	4.03	4.02 ¹ / ₂	4.03 ¹ / ₂	4.03
Parijs	Fr. p. £	—	—	—	—	—	—
Stockholm	Kr. p. £	16.85	16.95	16.90	16.85	16.95	16.90
Montreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43	4.47	4.45
Buenos Aires	Pes. p. £	16.95 ¹ / ₂	17.13	17.04 ¹ / ₂	16.95 ¹ / ₂	17.13	17.04 ¹ / ₂
Niet-Officieel:							
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr. p. £	525	525	525	525	525	525
Bangkok	Sh. p. local	—	—	—	—	—	—
Bombay	d. p. r.	17.96	17.96	17.96	17.96	17.96	17.96
Budapest	d. p. £	—	—	—	—	—	—
Hongkong	P. p. \$	15.—	15.—	15.—	15.—	15.—	15.—
Istanbul	T£ p. £	—	—	—	—	—	—
Kobe	d. p. yen	14.25	14.25	14.25	14.25	14.25	14.25
Lissabon	Esc. p. £	99.80	100.20	100.—	99.80	100.20	100.—
Madrid	Pt. p. £	40.50	40.50	40.50	40.50	40.50	40.50
Montevideo	d. p. p.	—	—	—	—	—	—
Rio de Janeiro	d. p. mil.	—	—	—	—	—	—
Sjanghai	d. p. \$	3.21	3.28	3.21	3.18	3.25	3.25
Singapore	d. p. \$	28.16	28.16	28.16	28.16	28.16	28.16

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vorderingen	7 Mei 1941	15 Mei 1941
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	f 20.882.094,50	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	1.125.608,68	f 192.450,69
Voorschotten op ult. Maart resp. April '41 aan de gemeenten verstr. op aan haar uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de op die belastingen en op de vermogensbelasting	4.976.009,93	3.394.487,62
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹)	139.045.552,39	139.217.340,02
Idem voor Suriname ¹)	10.221.101,89	10.221.116,69
Idem aan Curaçao ¹)	209.788,71	209.778,71
Kasvord. wegens credietverstreking a. h. buitenland	71.875.043,65	71.571.836,76
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	82.496.780,78	68.212.213,70
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹)	—	—
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen ¹)	48.979.016,36	45.016.145,99
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	—	f 7.091.028,50
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	143.293.000,—	143.256.000,—
Schatkistpromessen in omloop	1.362.400.000,— ²)	1.318.000.000,— ²)
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	74.092.760,50	75.787.581,—
Schuld op ultimo Maart resp. April '41 aan de gem. weg a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. grondb. e. d. gem. fonds. d. alsmede op die bel. en op de vermogensbelasting	—	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹)	6.132.611,21	—
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹)	145.566.551,74	155.017.558,95
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹)	29.141.951,64	29.066.951,64
Id. aan div. instellingen ¹)	230.067.095,55	230.069.340,55

¹) In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist ²) Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank f 229.000.000,— ³) Idem f 201.000.000,—.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 19 Mei 1941.

Activa.

Binnenl. Wissels, Promessen, enz.	{ Hfdbank. f 179.500.000 Bijbank. " — Agentsch. " 159.894	f 179.659.894
Papier op het Buitenland	f 198.598.536	f 198.598.536
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgeleopen	—	—
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	{ Hfdbank. f 148.175.082 ¹) Bijbank. " 2.937.200 Agentsch. " 37.612.119	f 188.724.401
Op Effecten enz.	f 188.485.652 ¹)	—
Op Goederen en Ceelen	" 238.749	188.724.401 ¹)
Voorschotten aan het Rijk	—	—
Munt en muntmateriaal: Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.021.701.252	—
Zilveren munt, enz.	" 17.050.625	1.038.751.877
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	48.758.733	—
Gebouwen en meubelen der Bank	4.500.000	—
Diverse rekeningen	196.091.256	1.855.084.697

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000
Reservefonds	4.454.252
Bijzondere reserves	13.494.514
Pensioenfonds	10.924.554
Bankbiljetten in omloop	1.615.021.685
Bankassignatiën in omloop	29.130
Rek.-Courant } Van het Rijk f 2.210.962,— } Van anderen " 175.959.339,—	178.170.301
Diverse rekeningen	12.990.261
	f 1.855.084.697
Beschikbaar metaalsaldo	f 325.413.257
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is	813.533.140
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	173.000.000
¹) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)	f 57.977.150

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden munt en muntmater.	Circulatie	Andere opeisch. schulden.	Beschikb. Metaalsaldo	Dek-kings-perc.
19 Mei '41	1.021.701	1.615.022	178.199	325.413	± 58
12 " '41	1.021.691	1.616.593	182.779	322.970	57,5
5 " '41	1.021.681	1.614.343	161.597	325.859	58
6 Mei '40	1.160.287	1.158.613	255.183	607.242	83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
19 Mei '41	179.660	173.000	188.724	198.599	196.091
12 " '41	227.650	221.000	187.372	147.222	206.953
5 " '41	235.659	229.000	190.525	122.903	303.998
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

¹) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pct.

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL.
(in mill. francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Reichskreditkassen	Crediet a. h. particuliere bedrijven	Crediet aan Staat en openbare lichamen	Overheidsfondsen	Circulatie	Postcheque-ambt	Rekening Courant
8-Mei '41	28.103	555	14.884	1.748	39.114	3.489	2.055
1 " '41	28.175	560	14.553	1.672	38.867	3.423	2.038
24 April '41	27.967	606	14.762	1.667	38.530	3.461	2.342
17 " '41	27.838	590	14.590	1.688	38.638	3.441	1.998
9 " '41	27.806	624	14.798	1.738	38.505	3.432	2.403
8 Mei '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Rentenbank-scheine	Andere wissels en schatkistpapier	Beleeningen	
7 Mei 1941	77,5	277,9	15.473,5	23,0	
30 April 1941	77,7	265,0	15.644,4	32,4	
23 " 1941	77,8	333,4	14.596,2	18,3	
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
7 Mei '41	18,8	—	14.423,4	2.056,0	307,4
30 April '41	21,7	—	14.689,2	2.005,7	297,5
23 " '41	21,6	1.914,7	13.557,9	2.054,9	283,9
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8